

**Міністерство освіти і науки України  
Херсонський державний університет  
Факультет бізнесу і права  
Кафедра фінансів, обліку та підприємництва**



**ЗАТВЕРДЖУЮ**

Проректорка з навчальної та науково-педагогічної роботи,  
голова науково-методичної ради

Д.С. Мальчикова

«20» лютого 2024р.

**ПРОГРАМА**

**атестації здобувачів вищої освіти**

з комплексного екзамену за фахом «Технології виробництв та методика професійного навчання; психолого-педагогічна підготовка»

**Освітня програма** Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології)

**Спеціальність** 015 Професійна освіта

**Спеціалізація** 015.37 Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології

**Рівень вищої освіти** перший (бакалаврський)

**Форма навчання** денна

**ПОГОДЖЕНО**

на засіданні

науково-методичної ради

факультету бізнесу і права

голова НМР  К.В. Мельникова

19 лютого 2024р., протокол №6

**Івано-Франківськ - 2024**

Обговорено на засіданні кафедри фінансів, обліку та підприємництва  
факультету бізнесу і права  
Протокол № 6 від 05 лютого 2024р.

Завідувачка кафедри  В.С. Петренко

## ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма атестації здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 015 Професійна освіта спеціалізації 015.37 Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології з комплексного екзамену за фахом «Методика навчання технологіям та кресленню у закладах загальної середньої освіти; Педагогіка та психологія» встановлює відповідність рівня педагогічної, технологічної і методичної готовності фахівців до освітньої діяльності в закладах загальної середньої освіти.

Атестація здобувачів вищої освіти з дисципліни «Технології виробництв та методика професійного навчання; психолого-педагогічна підготовка» проводиться в усній формі за білетами складеними у повній відповідності до її програми і затвердженими кафедрою фінансів, обліку та підприємництва. Кожен екзаменаційний білет містить три питання. У своїх відповідях під час атестації здобувачі повинні продемонструвати ґрунтовні знання з програмного матеріалу фахових дисциплін, свідоме володіння поняттями, про які йде мова в даному питанні білета, а також загальне розуміння застосування відповідної теорії на практиці.

Структура екзаменаційного білета передбачає питання з дисциплін навчального плану:

- Технологія виробництва продукції рослинництва та тваринництва;
- Методика професійного навчання;
- Педагогіка;
- Психологія.

На атестації здобувачі вищої освіти повинні показати наступні компетентності:

### **Інтегральна компетентність (ІК)**

- здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в професійній освіті, що передбачає застосування певних теорій і методів педагогічної науки та інших наук відповідно до спеціалізації і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

### **Загальні компетентності (ЗК)**

**ЗК1.** Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

**ЗК 5.** Здатність приймати обґрунтовані рішення;

### **Фахові компетентності спеціальності (ФК)**

**ФК 1.** Здатність застосовувати освітні теорії та методології у педагогічній діяльності.

**ФК 2.** Здатність забезпечити формування у здобувачів освіти цінностей громадянськості і демократії.

**ФК 6.** Здатність реалізовувати навчальні стратегії, засновані на конкретних критеріях для оцінювання навчальних досягнень.

**ФК 18.** Здатність використовувати професійні знання з організації й управління технологічним процесом в галузі аграрного виробництва, переробки сільськогосподарської продукції та виробництва харчових продуктів.

**ФК 19.** Здатність застосовувати базові знання з економіки, організації та маркетингу у аграрному виробництві, переробці сільськогосподарської продукції та харчовій промисловості.

### **Програмні результати навчання**

**ПР 8.** Самостійно планувати й організувати власну професійну діяльність і діяльність здобувачів освіти і підлеглих.

**ПР 13.** Застосовувати у професійній діяльності сучасні дидактичні та методичні засади викладання навчальних дисциплін і обирати доцільні технології та методики в освітньому процесі.

**ПР 16.** Знати основи і розуміти принципи функціонування технологічного обладнання та устаткування галузі (відповідно до спеціалізації).

**ПР 19.** Уміти обирати і застосовувати необхідне устаткування, інструменти та методи для вирішення типових складних завдань у галузі (відповідно до спеціалізації).

**ПР 25.** Забезпечувати рівні можливості і дотримуватися принципів гендерного паритету у професійній діяльності.

**ПР 26.** Здатність демонструвати знання з будови і експлуатації машин та обладнання в аграрному виробництві.

**ПР 27.** Здатність демонструвати знання з будови, принципу роботи і функціонування технологічного обладнання переробних і харчових виробництв. Вибирати та застосовувати для реконструкції, технічного переоснащення або будівництва підприємств сучасне обладнання, інформаційно-комунікаційні технології, системи автоматизованого проектування та програмного забезпечення.

Відповіді здобувачів повинні підтверджуватися теоретичними положеннями, обґрунтовуватися наведеними прикладами сучасних методик і форм навчально-творчої діяльності, здобутих в процесі проходження виробничої практики.

В процесі підготовки до атестації здобувачі вищої освіти повинні використовувати власний досвід набутий під час проведення занять з фахових дисциплін, проходження виробничої практики, а також рекомендується користуватися літературою, список якої наведено у програмі.

## ЗМІСТ ПРОГРАМИ

атестації здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з комплексного екзамену за фахом «Технології виробництва та методика професійного навчання»; психолого-педагогічна підготовка»

### «ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОБНИЦТВА ТА МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ»

**Основи землеробства. Фактори життя рослин і закони землеробства.** Землеробство як галузь сільськогосподарського виробництва. Історія розвитку наукових основ землеробства. Фактори життя рослин і управління ними: земні і космічні. Основні закони землеробства: закон незамінності та рівнозначності факторів життя рослин, закон мінімуму (обмежувальних факторів), закон мінімуму, оптимуму і максимуму, закон сукупної дії (взаємодії) факторів життя рослин, закон повернення поживних речовин у ґрунт, закон плодозміни. Використання законів землеробства в сучасному сільськогосподарському господарстві. Кругообіг речовин у землеробстві.

**Ґрунтознавство.** Поняття про родючість ґрунту. Показники родючості та окультуреності ґрунту. Динаміка та відтворення родючості ґрунтів в інтенсивному землеробстві. Моделі родючості ґрунтів. Повітряний, водний, тепловий і поживний режим ґрунту та його регулювання. Вплив різних ґрунтів на зношення робочих органів ґрунтообробних машин і знарядь.

**Меліорація земель:** види меліорації, значення меліорації в підвищенні продуктивності земель. Зрошення: поняття про зрошення, його значення, способи і техніка проведення, особливості зрошення в різних зонах держави, види зрошення. Зрошувальна система: її елементи, типи і схеми зрошувальних систем. Джерела води для зрошення: поверхневі і підземні, місцеві стоки і їх використання, використання стічної води. Осушення: поняття про осушувальні системи, їх види і елементи: регулююча осушувальна мережа, огорожувальна, проводяща. Окультурення осушених ґрунтів: сутність і види культуртехнічних робіт, сільськогосподарське освоєння земель.

**Бур'яни та боротьба з ними.** Поняття про бур'яни. Шкода від бур'янів. Біологічні особливості бур'янів. Класифікація бур'янів. Агротехнічні заходи боротьби з бур'янами: запобіжні і винищувальні. Хімічна боротьба з бур'янами: класифікація гербіцидів; способи, строки і умови ефективного застосування гербіцидів; техніка застосування гербіцидів і заходи безпеки при роботі з ними. Біологічні і комплексні заходи боротьби з бур'янами. Особливості боротьби з бур'янами в умовах зрошення.

**Сівозміни.** Наукові основи сівозміни і їх класифікація. Пари, їх класифікація і роль у сівозміні. Проміжні культури в сівозміні: їх значення, класифікація культур проміжних посівів. Принципи побудови сівозмін на зрошуваних, осушених і еродованих землях. Ґрунтозахисні сівозміни.

**Механічний обробіток ґрунту.** Наукові основи обробітку ґрунту: завдання обробітку ґрунту; технологічні процеси, операції і системи обробітку ґрунту. Заходи обробітку ґрунту: основний, поверхневий, спеціальний. Заходи створення глибокого родючого орного шару в різних ґрунтово-кліматичних умовах: значення глибокої оранки; способи поглиблення орного шару ґрунту; поглиблення орного шару в різних ґрунтово-кліматичних умовах; різноглибокий обробіток ґрунту в сівозміні. Зяблевий обробіток ґрунту. Система обробітку ґрунту під різні культури. Сівба сільськогосподарських культур: строки сівби; способи сівби і садіння; норма висіву; глибина загортання насіння. Система післяпосівного обробітку ґрунту. Особливості обробітку ґрунту в умовах зрошення.

**Захист ґрунтів від ерозії.** Ерозія ґрунтів та основні заходи боротьби з нею: види ерозії та шкода від неї; фактори розвитку ерозії ґрунту; основні елементи ґрунтозахисного землеробства. Протиерозійний захист ґрунтів. Рекультивація земель.

**Системи землеробства:** поняття про систему землеробства як наукову основу ведення господарства, наукові системи землеробства і їх роль в інтенсифікації виробництва: примітивні, екстенсивні, інтенсивні, особливості інтенсивних систем землеробства в окремих ґрунтово-кліматичних зонах держави. Особливості механічного обробітку ґунту на зрошувальних та осушених землях.

**Агрохімія:** агрохімія як наука про підживлення рослин, застосування добрив і хімічних засобів захисту рослин з метою отримання високих та стійких врожаїв, теоретичні основи підживлення рослин, склад рослин і потреба їх в елементах живлення, роль окремих елементів живлення.

**Добрива:** значення добрив для підвищення врожаїв сільськогосподарських культур, види добрив: органічні, зелені, мінеральні, бактеріальні. Органічні добрива: види, їх хімічний склад, норми, строки і способи внесення в залежності від ґрунтово-кліматичних умов і особливостей культури. Зелені добрива: значення, райони застосування і техніка приорювання в ґрунт. Мінеральні добрива: види і властивості добрив, дози і способи внесення. Мікродобрива і особливості їх застосування під культури на різних ґрунтах. Вапнування і гіпсування ґрунтів: значення цих заходів в підвищенні родючості ґрунту і врожайності культур, матеріали, що застосовуються при вапнуванні і гіпсуванні, норми, строки і способи їх внесення в ґрунт.

**Рослинництво:** як основна галузь сільськогосподарського виробництва і наука про вирощування високих і стійких врожаїв рослин польових культур, класифікація польових культур. Насіння і сівба сільськогосподарських культур: агротехнічні вимоги до посівного матеріалу, значення сортового насіння, сортова і посівна якість насіння, державний стандарт якості посівного матеріалу, наукові основи очистки і сортування насіння, шляхи зниження травмування насіння. Загальна характеристика культур: зернових, зернобобових, технічних.

**Сучасні технології вирощування польових культур. Технологія вирощування польових культур.** Озимі зернові культури. Ярі зернові культури.

Поняття про технології, їх класифікація. Зернові злакові культури та їх значення. Вилягання зернових, причини загибелі зернових у зимово-весняний період та шляхи їх подолання. Технологія вирощування озимих і ярих зернових культур.

**Зернобобові культури.** Народногосподарське значення та використання зернобобових культур. Симбіотична азотфіксація бобових культур. Біологічні особливості зернобобових культур. Агротехніка вирощування гороху, сої та люпину.

**Коренеплоди та бульбоплоди.** Загальна характеристика коренеплодів. Цукрові буряки: господарське значення, особливості біології, напрямки селекції, технологія вирощування. Господарське значення, ботаніко-біологічні особливості та агротехніка картоплі.

**Олійні культури. Прядивні культури та кормові трави.** Олійні культури. Прядивні культури. Кормові трави.

**Основи тваринництва. Основні галузі тваринництва.** Народногосподарське значення тваринництва. Основні його галузі: молочне і м'ясне скотарство, свинарство, вівчарство, кролівництво, бджільництво. Продукція тваринництва.

Сільськогосподарські тварини і основи їх розведення. Основні види сільськогосподарських тварин, їх еволюція, приручення і удосконалення. Продуктивність сільськогосподарських тварин різних видів. Породи сільськогосподарських тварин, їх класифікація, структура і характеристика.

Корма, оцінка їх поживності та годівля сільськогосподарських тварин. Корма для сільськогосподарських тварин, їх класифікація, хімічний склад і біологічна цінність. Стандарти на корма. Основи кормової годівлі сільськогосподарських тварин. Поняття про норми годівлі. Кормові раціони, режими годівлі. Заготівля сіна, сінажу і трав'яного борошна. Силосування. Строки збирання, способи заготівлі та збирання кормів. Особливості годівлі худоби в умовах промислової технології. Вплив умов годівлі на якість

продукції тваринництва.

Утримання сільськогосподарських тварин. Вимоги до вибору ділянки для будівлі тваринницьких ферм та комплексів. Класифікація і основні типорозміри тваринницьких ферм та комплексів. Зоогігієнічні вимоги до внутрішнього планування та обладнання тваринницьких приміщень. Мікrokлімат в тваринницьких приміщеннях. Вплив хімічного складу і фізичних властивостей повітряного середовища на продуктивність і здоров'є тварин. Волога повітря і джерела її накопичення в приміщеннях. Світовий режим в тваринницьких приміщеннях і його вплив на здоров'є і продуктивність тварин. Способи утримання тварин. Технологічні вимоги до утримання тварин. Гігієна водопостачання і напування тварин. Підстилка, її види і вимоги до неї по відношенню до гігієни тварин. Зоотехнічні вимоги та способи видалення гною. Основні вимоги до повноцінної годівлі тварин. Види кормової сировини. Класифікація способів підготовки кормів до згодовування та їх значення. Поняття про технологію та основні схеми кормоприготування.

Фізіологічні основи доїння сільськогосподарських тварин. Фізіологічні процеси утворення молока і віддачі молока. Ручне та машинне доїння тварин. Основні вимоги та правила машинного доїння. Способи і принципи доїння, їх оцінка. Класифікація і оцінка доїльних апаратів. Значення і технологічні схеми первинної обробки молока. Способи і принципи розділення молока на фракції.

**Наукові основи розробки навчального плану професійної підготовки робітників у ПТНЗ сільськогосподарського профілю.** Завдання та характеристика процесу аналізу професійної діяльності робітників. Поняття змісту професійної освіти основні компоненти змісту освіти. Методика конструювання навчального плану професійної підготовки робітників, формування змісту дисциплін гуманітарного, фундаментального та соціально-економічного циклів. Структура професійно-орієнтованого циклу дисциплін з механізації сільськогосподарського виробництва та їх відображення у навчальних планах підготовки фахівців.

**Методика проектування змісту професійної підготовки механізаторських кадрів для сільськогосподарського виробництва.**

Професійна освіта як один з елементів системи безперервної освіти робітничих кадрів для сільськогосподарського виробництва, її суть, завдання та структура. Основні поняття професійної педагогіки та їх відображення у професійній освіті механізаторів сільського господарства.

Структура робітничих професій з механізації сільського господарства. Методика розробки кваліфікаційної характеристики фахівців. Поняття трудового та технологічного процесу. Види професійної діяльності робітників галузі механізація сільськогосподарського виробництва, функції та засоби діяльності.

**Методика розробки програми теоретичного навчання робітничих кадрів з механізації сільського господарства.**

Принципи відбору навчального матеріалу та їх реалізація під час формування змісту професійно-теоретичної підготовки механізаторських кадрів. Підбір навчальних дисциплін спецтехнології, їх характеристика, зв'язок з фундаментальними науками.

**Методика розробки програми виробничого навчання робітників - механізаторів сільського господарства.** Дидактична характеристика теоретичного та практичного навчання. Поняття виробничого процесу та виробничого навчання. Системи виробничого навчання, їх характеристика. Методика побудови системи виробничого навчання стосовно до професійної підготовки робітників сільського господарства. Модульна система навчання робітників. Структура розділів виробничого навчання професійної підготовки робітників з механізації сільського господарства.

**Методика підготовки логіко-змістовних матеріалів.** Загальна характеристика етапу «підготовки» у методичній діяльності, його цілі, задачі, зміст процесу підготовки логіко-змістовних матеріалів. Логічні основи створення логіко-змістовних матеріалів.

**Методика аналізу навчальної літератури.** Навчальна література як один з основних джерел інформації. Види навчальної літератури. Основні функції підручників. Способи відображення педагогічної системи у підручнику. Методика аналізу навчальної літератури.

**Методика розробки технологій навчання.** Характеристика процесу розробки педагогічних технологій. Загальна характеристика діяльності з розробки технологій навчання. Основні категорії педагогіки та їх реалізації у педагогічному проектуванні.

Характеристика пізнавальної діяльності учнів у процесі професійної підготовки. Етапи формування пізнавальної діяльності у рамках теоретичного та практичного навчання. Характеристика навчального матеріалу щодо його засвоєння учнями. Засвоєння понять та усвідомлене опанування знаннями. Роль мислення та мови під час оволодіння знаннями.

Особливості процесу формування вмінь та навичок під час професійного навчання. Роль практичних дій учнів. Характеристика діяльності викладача та учнів на етапах формування відповідних дій у процесі навчання.

Методика постановки навчальної мети у рамках теоретичного та практичного навчання.

Методика аналізу матеріально-технічної бази ПТНЗ. Методика виявлення базового рівня підготовки учнів.

**Методика вивчення нового матеріалу під час теоретичного професійного навчання у ПТНЗ сільськогосподарського профілю.** Характеристика методики викладання нового матеріалу. Особливості використання методів професійного навчання під час викладання нового матеріалу з дисциплін механізації сільськогосподарського виробництва.

Способи активізації пізнавальної діяльності учнів під час викладання нового матеріалу. Основні положення теорії проблемного навчання. Використання проблемно-пошукових методів навчання під час викладання нового матеріалу з дисциплін механізації сільськогосподарського виробництва.

**Методика формування образу дії та практичних навичок на заняттях виробничого навчання в ПТНЗ.**

Методика формування образу дії та орієнтовної основи дії у рамках практичного навчання, вступний інструктаж, його значення для формування вмінь та навичок. Завдання, структура, методика підготовки та проведення вступного інструктажу. Методика показу виконання операцій, педагогічне препарування показу виконання операцій.

Поточний інструктаж та методика його проведення. Види цільових обходів під час поточного інструктування. Види поточного інструктажу. Заклучний інструктаж, методика його проведення та характеристика.

**Методика формування технічного мислення та практичних навичок під час проведення лабораторно-практичних робіт у ПТНЗ сільськогосподарського профілю.** Методика формування технічного мислення у ході рішення технічних задач.

Методика підготовки та проведення лабораторно-практичних робіт з дисциплін механізації сільського господарства.

Методика підготовки та проведення вправ і самостійної роботи у практичному навчанні. Вимоги до вправ, характеристика основних видів вправ з відпрацьовування навичок виконання операцій. Основна документація, що необхідна для організації та здійснення вправ і самостійної роботи.

**Контроль за процесом професійної підготовки під час теоретичного та практичного навчання.** Поняття системи контролю та її елементів. Умови вибору методів контролю та форм контролю у рамках теоретичного та практичного навчання. Основні вимоги до контролю. Поточний контроль за процесом оволодіння знаннями, вміннями і навичками. Критерії оцінок. Методи поточного контролю. Тематичний контроль. Особливості методики тематичного контролю. Підсумковий контроль. Завдання, значення та вимоги кваліфікаційних проб. Методика об'єктивної оцінки сформованих вмінь.



*Організація та планування навчального процесу під час професійної підготовки у ПТНЗ сільськогосподарського профілю.*

Значення планування, види планування, характеристика основних документів з організації та планування навчального процесу у ПТНЗ сільськогосподарського профілю.

Форми організації навчального процесу у професійно-технічних навчальних закладах. Урок - одна з основних форм організації навчального процесу. Поняття логічної, методичної та організаційної структури уроку, методика їх побудови та відображення у основній документації. Методика складання перспективно-тематичного та поурочного плану у рамках теоретичного та практичного навчання.

Попередня та безпосередня підготовка викладача практичного навчання до навчального року та уроку.

***Часткові методики викладання окремих дисциплін професійної підготовки механізаторів сільського господарства.***

Методика викладання спеціальних дисциплін розкривається на прикладах окремих, найбільш складних тем цих дисциплін і передбачає наступне: характеристика матеріалу теми, відповідність її змісту, вимогам підготовки механізаторів широкого профілю, зв'язок з іншими предметами та темами, передбачений час для навчання теми та його раціональне використання, особливості матеріалу теми та складності його засвоєння учнями, умови ефективного засвоєння, методи та організаційні форми навчання, система наочності та вимоги до неї, контроль знань, вмінь та навичок учнів з теми.

#### «ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА»

**Загальні основи педагогіки.** Педагогіка: становлення, сучасний стан. Методологія педагогічної науки.

Предмет і завдання педагогіки. Основні категорії педагогіки: виховання, навчання, освіта. Виникнення і розвиток педагогіки: виховання як суспільне явище, його історичний характер, генеза виховання.

Внесок зарубіжних та вітчизняних педагогів і просвітителів у розвиток наукової педагогіки (давньогрецькі філософи, представники епохи Відродження, Я.Коменський, Д.Локк, Г.Песталоцці, Й.Ф.Гербар, А.Дістервег, К.Ушинський, Т.Шевченко, І.Франко, М.Костомаров, О.Духнович, Б.Грінченко, С.Русова, А.Макаренко, О.Сухомлинський та інші).

Педагогічна наука і педагогічна практика. Система педагогічних наук. Методологія педагогіки і методи педагогічних досліджень. Структура педагогіки. Зв'язок її з іншими науками. Різноманітність течій зарубіжної педагогіки, сучасні концепції виховання.

Розвиток, виховання і формування особистості. Наукові вчення про соціальну сутність особистості. Поняття розвитку і формування особистості. Виховання як провідний фактор розвитку і формування особистості. Розвиток особистості, рушійні сили і закономірності розвитку особистості. Поняття формування особистості. Роль спадковості й середовища в розвитку і формуванні особистості.

Роль діяльності, активності і спілкування в розвитку і формуванні особистості. Проблема успадкування спеціальних задатків, інтелектуальних і моральних якостей. Особистість як об'єкт і суб'єкт виховання. Самовиховання особистості як умова ефективності її розвитку і виховання.

Вікові етапи у розвитку особистості школяра, їх характеристика. Особливості виховання учнів різного віку в навчальних і позашкільних закладах освіти всіх рівнів і типів. Шляхи підвищення ролі виховання в розвитку і формуванні особистості у відповідності до державної програми "Освіта" (Україна ХХІ ст.), Закону про середню освіту, концепції національного виховання, концепції особистісно-зорієнтованого виховання.

Всебічний, гармонійний розвиток особистості. Мета виховання, її об'єктивний характер. Ідеал національного виховання. Умови і фактори визначення цілей виховання.

Зародження та розвиток ідеї про всебічний, гармонійний розвиток особистості. Основні напрямки всебічного розвитку особистості. Програма виховання як система цілей виховання. Мета виховання в сучасній українській школі.

Зарубіжна педагогіка про мету виховання.

Цілісний педагогічний процес.

Історико-філософські обґрунтування. Значення системного, цілісного підходу до вивчення суспільних явищ і процесів. Суть педагогічного процесу, його рушійні сили. Цілісний педагогічний процес як єдина система взаємопов'язаних процесів навчання і виховання. Педагогічна діяльність як розв'язання педагогічних завдань.

Внесок великих педагогів Я.А.Коменського, Й.Г.Песталоцці, Ж-Ж.Руссо, А.Дістервега, К.Д.Ушинського, А.С.Макаренка, В.О.Сухомлинського і інших у педагогічну науку.

Закономірності цілісного педагогічного процесу в сучасній демократичній школі України, організація педагогічного процесу.

### **Теорія освіти і навчання.**

Дидактика: сутність, історія розвитку, сучасні проблеми. Поняття дидактики. Основні категорії дидактики. Історія розвитку дидактики. Освіта як багатоаспектне поняття. Основні тенденції розвитку сучасної освіти. Сучасні дидактичні концепції в освіті. Стратегія розвитку освіти в Україні. Основні завдання дидактики української школи. Дидактика і методики викладання окремих дисциплін.

Процес навчання, його структура, методологія.

Суть процесу навчання. Процес навчання як система. Методологія процесу навчання. Цілі процесу навчання. Стимулювання процесу навчання. Зміст навчального процесу.

Єдність навчальної, виховної і розвивальної функцій процесу навчання.

Основні компоненти процесу навчання (мета, завдання, зміст, методи, засоби, форми організації навчання, результати). Структура діяльності вчителя в навчальному процесі: планування, організаційно-методичне забезпечення, стимулювання процесу навчання, контроль і регулювання навчально-пізнавальної діяльності, аналіз результатів навчання, виховання і розвитку учнів.

Психолого-педагогічні основи навчально-пізнавальної діяльності молоді в середніх навчальних закладах всіх типів і рівнів України. Навчання як система пізнавальної діяльності, спрямована на розв'язання завдань навчання. Структура процесу засвоєння (сприйняття, осмислення, розуміння, узагальнення, закріплення, застосування). Потреби та інтереси як основи мотивації навчання, емоційний фактор навчання. Навчання і спілкування. Оцінка і самооцінка якості оволодіння матеріалом, який вивчається і вивчався. Роль педагогічної техніки в процесі навчання. Підходи до навчання, сучасні інноваційні технології навчання.

Зміст освіти в середніх навчальних закладах освіти.

Поняття про зміст освіти. Фактори, що зумовлюють зміст освіти. Удосконалення освіти молоді – необхідність прискорення соціально-економічного і науково-технічного прогресу в Україні, відповідність її соціально-економічному розвитку країн Європи, входження нашої держави до країн Європейської єдності. Світові та вітчизняні теорії організації змісту освіти. Вдосконалення змісту освіти відповідно до вимог Закону України «Про освіту». Наукові основи визначення змісту освіти. Критерії відбору основ наук.

Міжпредметні зв'язки.

Характеристика навчальних планів, програм і підручників національної школи, коледжів, гімназій.

Взаємозв'язок загальної, політехнічної та професійної освіти, теорія та практика реалізації неперервної освіти. Неперервна педагогічна освіта: суть, історія розвитку, сучасні підходи.

Шляхи підвищення ефективності і реалізації змісту освіти в навчальних закладах України.

Закономірності і принципи навчання.

Історія проблеми. Підходи вчених до класифікації закономірностей навчання. Загальні: цілі навчання, мотивація навчання, зміст навчання, методи навчання, управління навчанням, результати навчання.

Конкретні: дидактичні, гносеологічні, психологічні, управлінські, соціологічні, організаційні. Закон України «Про освіту» і шляхи підвищення ефективності навчання.

Обґрунтування в дидактиці таких закономірностей навчання: його виховуючий характер, обумовленість суспільними потребами, залежність від умов, в яких воно протікає, взаємозалежність процесу навчання і реальних навчальних можливостей учнів, єдність викладання і навчання, взаємозв'язок завдань змісту, методів і форм навчання в єдиному процесі навчання.

Характеристика принципів навчання. Спрямованість навчання на розв'язання взаємозв'язку завдань освіти, виховання і загального розвитку школярів. Науковість навчання. Систематичність і послідовність в навчанні. Зв'язок теорії з практикою, з життям, свідомість і активність. Доступність. Наочність в навчанні. Оптимальне поєднання різних методів навчання, класно-урочних, групових і індивідуальних форм навчання. Забезпечення міцності знань, умінь і навичок. Принцип індивідуального підходу до учнів. Принцип емоційності навчання.

Народна педагогіка про принципи навчання.

Методи і засоби навчання.

Поняття про методи навчання. Класифікація методів навчання, різні підходи до їх класифікації. Короткий огляд різних підходів до класифікації методів навчання в сучасній школі. Методи організації і самоорганізації навчально-пізнавальної діяльності. Методи стимулювання і мотивації учіння. Методи контролю і самоконтролю. Бінарні методи навчання. Ситуаційний метод. Вибір методів навчання. Удосконалення методів навчання, їх ефективного використання у відповідності до сучасних нормативно-методичних, організаційних вимог Міністерства освіти і науки України щодо підвищення ефективності організації навчально-виховного процесу в школі.

Основні засоби навчання. Сучасний стан проблеми, використання комп'ютерів у навчальному процесі.

Вибір методів і засобів навчання в школі, коледжі, ліцеї, гімназії в залежності від поставлених навчально-виховних завдань, змісту навчального матеріалу, реальних можливостей учнів і умов навчання. Реальність використання методів і засобів навчання. Демократизація і гуманізація освіти – шлях до розширення можливостей вчителя у виборі оптимальних методів і засобів навчання.

Формування в учителів умінь педагогічної майстерності, педагогічної техніки (виразності мови, володіння голосом, жестами, мімікою та інше). Можливості вчителів (досвід, рівень підготовки, знання типових ситуацій процесу навчання).

Методи і засоби навчання в зарубіжній школі і педагогіці, можливості їх втілення в практику національної системи освіти, навчання.

Форми організації навчання в школі, коледжі, ліцеї, гімназії.

Поняття про форми організації навчання: урочної і позаурочної, фронтальної, групової і індивідуальної. З історії форм організації навчання. Класно-урочна система від Я.А. Коменського до наших днів. Урок – основна форма організації навчального процесу. Науково-методичні і організаційні вимоги до удосконалення уроку в залежності ввід його мети, завдань, змісту і місця в навчальному процесі.

Фронтальна, групова і індивідуальна форми організації навчальної діяльності школярів на уроці.

Підготовка вчителя до уроку: діагностика, прогнозування, планування. Тематичне і поурочне планування. Шляхи підвищення ефективності уроку в сучасній школі.

Особливості побудови уроків в різних типах навчально-виховних закладів: в школі, ліцеї, гімназії, коледжі, в малокомпетентній сільській школі.

Аналіз та самоаналіз уроку. Нестандартні (нетрадиційні уроки), їх головна мета, особливості підготовки до проведення: уроки-прес-конференції, уроки-аукціони, уроки-ділові ігри, уроки занурення, уроки-змагання, уроки типу КВК, уроки-консультації, театралізовані уроки, уроки-творчості, уроки-заліки, уроки-творчі звіти, уроки-конкурси, уроки-фантазії, інтегральні тощо.

Позаурочні (допоміжні) форми навчання. Практикуми і семінари, їх місце в загальній системі навчальної роботи. Організація факультативних занять.

Навчальні екскурсії, їх види, типи, призначення, методика проведення. Організація індивідуальних і групових консультацій як форми розвитку навчальних можливостей, попередження і подолання неуспішності учнів.

Предметні гуртки. Предметні, інтегруючі. Участь предметних гуртків у проведенні масових виховних заходів. Залучення учнів до технічних гуртків і спортивних секцій, їх виховне значення.

Підвищення ролі в старших класах шкіл, ліцеїв, гімназій, коледжів, семінарських занять, співбесід, практикумів. Залучення учнів до роботи з книгою, довідковою літературою та іншими джерелами знань.

Домашня навчальна робота учнів, її мета, організаційно-педагогічне і методичне забезпечення. Види домашніх завдання. Методика завдання додому. Шляхи оптимізації домашньої навчальної роботи. Наукова організація праці учнів дома, творча діяльність учнів.

Шляхи попередження перевантаження учнів домашніми завданнями.

Контроль і оцінювання результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Діагностика результатів навчання. Суть і основні види контролю успішності учнів. Функції контролю: освітня, діагностична, виховна, розвиваюча, стимулююча, управляюча, оцінююча.

Тестування успішності, вимоги до проведення тестування. Попередній, поточний, тематичний і підсумковий контроль за допомогою тестів. Технології підсумкового тестування. Поєднання тестування з іншими (традиційними) формами і методами перевірки міцності, ґрунтовності знань учнів.

Оцінка результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів. Історія розробки системи оцінок у шкільній практиці.

Основні вимоги до перевірки і оцінки успішності: індивідуальний характер, систематичність, достатня кількість даних для оцінки, тематична спрямованість, об'єктивність, умотивованість оцінок, єдність вимог учителів, оптимальність, всебічність.

Критерії оцінки, норми оцінок. Шляхи подолання формалізму в оцінці результатів праці учнів: виставлення оцінки за наявний рівень знань, на оцінку не повинні впливати інші фактори. Не виставляти оцінки за інерцією, враховуючи попередні успіхи або невдачі подолати хаотичність у виставленні оцінок заради оцінок, не допускати не вмотивованості оцінок, використовувати результати перевірки для вдосконалення навчального процесу, не орієнтуватися на середній бал, вести тематичний облік.

Перевірка і оцінка знань учнів у зарубіжній школі.

Оптимізація процесу навчання в сучасній школі.

Закон про середню освіту: стандарти освіти, розширення можливості вчителів у виборі оптимальних методів, форм і засобів навчання. Взаємозв'язок інтенсифікації і оптимізації процесу навчання.

Основні критерії оптимізації навчального процесу. Система прийомів оптимізації навчання: комплексне планування завдань навчання, виховання і розвитку, діагностика реальних навчальних можливостей школярів, визначення головного в змісті, оптимальний вибір методів, засобів і форм навчання, диференціація допомоги учням у навчанні, аналіз

підсумків навчання з точки зору відповідності її завдання і нормативами витрат часу учнів та вчителів, самоаналіз можливостей педагога.

### **Вибрані проблеми дидактики**

Диференційоване навчання в школі. Види диференціації: за здібностями, за відсутністю здібностей, за майбутньою професією, за інтересами учнів, за талантами дітей. Диференційоване навчання у практичній діяльності вчителя. Навчальні можливості учнів. Готовність учителя до здійснення диференційованого навчання. Поєднання диференційованого навчання з програмованим навчанням, індивідуалізації навчання та навчання за допомогою комп'ютера.

Проблема навчання найбільш підготовлених учнів (обдарованих). Типи індивідуальної обдарованості: раціонально-мислительний, образно-художній, раціонально-образний, емоційно-почуттєвий. Вимоги до роботи стосовно цієї категорії учнів, форми і методи роботи, особливості контролю за їх навчанням. Система позакласної ат позашкільної роботи з цими учнями.

Фактори, які стримують розвиток обдарованих дітей. Світова практика щодо роботи з дітьми з особливими здібностями, перспективи і шляхи реалізації цієї проблеми в Україні.

Проблема відставання учнів у навчанні.

Неуспішність і відставання: психолого-педагогічні проблеми, визначення.

Характеристика неуспішності: загальне і глибоке відставання з кількох складних предметів; епізодичне відставання з одного або кількох навчальних предметів, яке можна подолати. Ознаки відставання. Причини відставання у навчанні, групи причин: недоліки фізичного і психічного розвитку; недостатній рівень вихованості; недоліки в діяльності школи; негативний вплив сімейної атмосфери. Робота з відстаючими учнями.

Зарубіжна теорія і практика подолання неуспішності учнів: індивідуалізація навчання, створення особливих класів вирівнювання, створення спеціальних програмових посібників, створення спеціальних комп'ютерних програм для їх індивідуальної роботи.

### **Школознавство**

Поняття про школознавство. Наукові основи внутрішкільного управління

Школознавство, управління, система освіти в Україні, типи і структура середніх навчальних закладів. Кількісні і якісні показники існуючої системи освіти, перспективи розвитку.

Принципи управління, науковості, демократизації, участі громадськості, гуманізації, компетентності, оптимізації, об'єктивності і повноти інформації, правильного добору і використання кадрів, ініціативи і активності.

Органи державного управління освітою в Україні, органи громадського самоврядування в системі освіти, зміст їх діяльності.

Інспектування навчально-виховних закладів, види інспектування: фронтальне, вибіркове, тематичне, комплексне, акредитаційне, ліцензування.

Функції керівників школи: директор школи, заступник директора школи з навчальної, виховної, наукової роботи. Склад ради школи, мета, завдання, зміст її роботи. Педагогічна рада школи, термін завдань, основні питання, які розглядаються.

Шкільна документація.

Планування роботи школи на навчальний рік

Принципи планування: науковість, реальність і оптимальність навчально-виховних заходів, рівномірний ритм роботи школи протягом року, соціальна детермінація.

Перспективний план розвитку школи: аналіз роботи школи за попередній період, визначення важливих завдань на новий термін, зміни контингенту учнів і класів-комплектів, організаційно-педагогічні проблеми розвитку школи, основні напрямки вдосконалення навчально-виховної і наукової роботи, робота з педагогічними кадрами, адміністративно-господарська діяльність і зміцнення матеріально-технічної бази.

Розділи річного плану і поточного планування

Поточне планування: плани роботи вчителів (тематичні і поурочні), класних керівників (на чверть або півріччя), директора школи і його заступників (на тиждень), учнівських гуртків та організацій, розкладу навчальних і позакласних заходів та ін.

Внутрішкільний контроль, види контролю, вимоги. Методи внутрішкільного контролю. Зміст внутрішкільного контролю основних видів діяльності. Форми внутрішкільного контролю.

Атестація педагогічних кадрів.

Методика роботи в школі

Роль методичної роботи в підвищенні рівня професійної підготовки вчителя. Функції методичної роботи в школі: планувальна, організаційна, діагностична, прогностична, моделююча, відновлювальна, корегуюча, пропагандистська, контрольно-інформаційна.

Завдання і зміст методичної роботи в середньому навчальному закладі освіти України.

Форми методичної роботи в школі: індивідуальна (самоосвіта), вимоги до організації самоосвіти педагогів. Групові та масові форми методичної роботи: відкриті уроки, взаємовідвідування, предметні комісії, виробничі наради, науково-практичні конференції, педагогічні читання, школи передового досвіду, педагогічний кабінет, курси перепідготовки, методологічний семінар, психолого-педагогічний комплекс тощо.

Вивчення, узагальнення і поширення передового педагогічного досвіду

Втілення досягнень педагогічної науки в шкільну практику

Поняття про педагогічний досвід, функції досвіду: основа педагогічної майстерності вчителя, джерела розвитку педагогічної науки. Показники і умови для творчих пошуків і формування передового педагогічного досвіду.

Шляхи виявлення і вивчення передового педагогічного досвіду. Основні ідеї педагогів-новаторів. Втілення в практику досягнень педагогічної науки.

Наукова організація педагогічної праці: економія, раціональне використання часу, створення і раціональне використання сприятливих умов праці та відпочинку, максимальне піклування про здоров'я і всебічний розвиток всіх учасників трудового процесу. Загальний зміст наукової організації педагогічної праці.

### **Теорія і практика виховання**

Суть процесу виховання. Процес виховання, його специфіка, структурні елементи, рушійні сили. Процес виховання як система. Особливості виховного процесу. Етапи процесу виховання: усвідомлення вихованцями норм і правил поведінки, формування ставлень учнів до норм і правил поведінки, формування поглядів і переконань, формування загальної спрямованості особистості. Організація процесу виховання. Управління процесом виховання.

Психолого-педагогічний аспект готовності педагога до здійснення виховної діяльності у концепції національного виховання.

Загальні закономірності процесу виховання, основні принципи, їх характеристика.

Концепція національного виховання про принципи виховання, єдності, національного і загальнолюдського, природо відповідності, культуровідповідності, активності, самодіяльності, творчої ініціативи вихованців, демократизації, гуманізації, безперервності і наступності, єдності навчання і виховання, диференціації та індивідуалізації виховного процесу, гармонізації родинного та суспільного виховання та інші.

Самовиховання: суть, умови, етапи, прийоми.

Етапи педагогічного керівництва самовихованням учнів (компенсуюча, стимулююча, виправна).

Перевиховання: його функції, етапи і принципи.

Результати процесу виховання, основні показники рівня вихованості.

Шляхи підвищення ефективності процесу виховання: подолання формалізму у виховній роботі школи, вдосконалення процесу виховання.

Народна педагогіка про критерії вихованості і про самовиховання.

Внесок видатних педагогів в теорію і практику виховання (К.Д.Ушинського, А.С.Макаренка, В.О.Сухомлинського).

Психологічні основи виховання.

Зміст процесу виховання

Суть змісту виховання у сучасній школі.

Характеристика основних напрямів змісту виховання: інтелектуальне (розумове), патріотичне, правове, моральне, художньо-естетичне, трудове, екологічне, фізичне, статеве, громадянське, економічне.

Шляхи реалізації змісту виховання: у процесі вивчення навчальних дисциплін, у позакласній та позашкільній виховній роботі, залучення учнів до різних видів практичної діяльності, залучення сім'ї і громадськості до реалізації напрямів виховної роботи.

Засоби реалізації змісту національного виховання.

Засвоєння учнівською молоддю соціального досвіду.

Загальні методи виховання

Поняття про методи виховання. Залежність методів виховання від мети, принципів, змісту, умов виховання, вікових і індивідуальних особливостей учнів і рівня розвитку колективу. Класифікація методів виховання.

Різні підходи до класифікації методів виховання.

Методи формування свідомості особистості: розповідь, роз'яснення, етична бесіда, диспут, метод позитивного прикладу.

Методи організації діяльності: тренування, привчання, педагогічної вимоги, громадської думки, доручення, виховуючої ситуації.

Методи стимулювання: заохочення, схвалення, змагання. Метод покарання, ставлення до цього методу сучасної педагогіки, педагогічні умови, які визначають ефективність цього методу.

Умови оптимального вибору і ефективного застосування методів виховання. Умови, фактори, що визначають оптимальний вибір методів виховання: має органічно пов'язуватися з метою, яка стоїть перед школою, не універсалізуватися якийсь із них, має бути система методів, вибір методу визначається завданнями і змістом виховного заходу; залежить від конкретних умов, в яких здійснюється виховний вплив; враховуються індивідуальні і вікові особливості учнів; динаміка, зрілість, організованість колективу; рівень педагогічної кваліфікації; очікувані наслідки.

Методи виховання в народній педагогіці.

Творчий підхід до використання методів виховання.

Педагогічна техніка і її значення у вихованні.

Використання педагогічної техніки з метою підвищення ефективності методів виховання.

Формування учнівського колективу і його вплив на особистість учня.

Форми виховання: індивідуальні, мікрогрупові, групові (колективні) і масові – прості і комплексні.

Кількісні і змістовні характеристики форм виховання.

Розробка теорії колективу в працях А.С.Макаренка, В.О.Сухомлинського і інших вітчизняних педагогів..

Колектив як форма виховання. Ознаки колективу. Структура колективу. Основні типи учнівських колективів. Загальношкільний і первинний колектив, їх взаємозв'язок. Органи колективу, їх функції і умови ефективної діяльності. Актив колективу, методика роботи з ним.

Динамізм і етапи розвитку колективу. Система перспективних ліній. Традиції колективу. Педагогічне керівництво процесом формування колективу. Принцип

паралельної дії, обґрунтований А.С.Макаренко, і сьогодення. Колектив школи – єдність педагогічного і учнівського колективів.

Умови підвищення ефективності учнівського самоврядування. Функції органів самоврядування: організаторська, виховна контролююча і стимулююча.

Колектив і особистість. Розвиток взаємин між особистістю і колективом. Гармонізація особистості і колективу – провідна проблема виховання.

Педагогічне управління колективом.

Організаційні форми виховної роботи.

Позакласна та позашкільна робота. Суть, завдання, зміст, принципи організації позакласної і позашкільної роботи.

Найбільш поширені форми масової виховної роботи: читацька конференція, тематичні вечори, вечори запитань і відповідей, політична інформація, година класного керівника.

Робота гуртків. Екскурсії. Походи. Класні години. Гуртки художньої самодіяльності.

Індивідуальні форми виховної роботи: читання художньої літератури, колекціонування, філателія, гра на музичних інструментах, вишивання, малювання тощо.

Позакласне читання учнів, сьогоденний стан розв'язання проблеми. Пропаганда книги, спільна робота класного керівника, дитячих і шкільних бібліотек, батьків щодо залучення учнів до читання художньої літератури.

Позашкільні форми виховання

Дитячі і молодіжні організації, об'єднання, товариства, загони тощо. Специфіка їх діяльності.

Скаутська організація України «Пласт», СПУ – спілка піонерів України, УКР – українська козацька республіка, СМОУ – спілка молодіжних організацій

України, «Січ», «Спадщина», «Сузір'я», «Сокіл», «Діти Гіппократа», «Берегиня», клуби за інтересами та інше. Їх місце у виховному процесі дітей та молоді, виховний і розвивальний потенціал цих позашкільних форм виховання.

Позашкільні установи: палаци (будинки) школярів, дитячі спортивні школи (ДСШ), станції юних техніків (СЮТ), станції юних натуралістів (СЮН), дитячі театри, дитячі бібліотеки, екскурсійно-туристичні станції, музичні школи та інше).

Позашкільні навчально-виховні заходи нового типу.

Специфіка навчально-виховної роботи в позашкільних установах.

Характеристика основних напрямів змісту виховання.

Розумове виховання. Суть, специфічні завдання, нагромадження певного фонду знань: факти, термінологія, символи, імена, назви, дати, поняття, зв'язки і залежності, що існують між ними і знаходять відображення в правилах, законах, закономірностях і формулах.

Розвиток мислення взагалі і різних його видів: діалектичне, логічне, абстрактне, узагальнене, категоріальне, теоретичне, індуктивне, дедуктивне, алгоритмічне, технічне, репродуктивне, творче (продуктивне), системне.

Формування в учнів культури розумової праці: навчальні уміння – загальні (уміння читати, слухати, писати, усно викладати свої думки, працювати з книгою, контролювати і оцінювати себе); спеціальні (вміння читати ноти, технічні креслення, географічні карти, слухати музику, записати числа, формули, нотні знаки і т.д.); раціонально організувати режим розумової роботи; здатність робити все точно і акуратно, тримати в порядку робоче місце і т.д.

Формування інтелектуальних умінь. Мовна культура учнів.

Формування наукового світогляду. Шляхи формування наукового світогляду: у процесі вивчення шкільних навчальних дисциплін, у позаурочній виховній роботі, соціальна і професійна позиція педагога і її значення для формування світогляду його підопічних.



Єдність навчальних дисциплін, міжпредметні зв'язки у формуванні світогляду учнів.

Виховне значення народних філософських ідей у формуванні світогляду учнів.

Формування світогляду учнів засобами української народної педагогіки.

Методика виявлення рівня сформованості світогляду учнів: аналіз відповідей учнів із світоглядних питань на уроках, спостереження за діяльністю і поведінкою учнів у різних ситуаціях, порівняння даних спостережень батьків, педагогів та інших учасників педагогічного процесу, проведення спеціальних співбесід, обговорення моральних та інших проблем.

Моральне виховання. Суть, методологічна основа морального виховання (етика).

Зміст морального виховання в національній школі: формування національної самосвідомості. Завдання формування національної самосвідомості: виховання любові до рідної землі, свого народу, готовності до праці в ім'я України, освоєння молоддю своєї етнічної спільності, національних цінностей (мови, території, історії, культури та інше); залучення учнівської молоді до практичних справ розбудови нашої держави; формування в учнів почуття гідності й гордості за Україну.

Теоретичні аспекти питання: шкільна дисципліна, свідомо дисципліна, обов'язок, відповідальність. Із історії розвитку поняття дисципліна в школі, в педагогіці.

Функції дисципліни: умова нормальної навчальної діяльності, засіб організації діяльності, обмеження, гальмування, запобігання нерозумних дій і вчинків.

Шляхи виховання свідомої дисципліни, обов'язку і відповідальності, зміст нормативно-правової бази школи; правильна, чітка, керована організація навчально-виховного процесу в школі, класі; чіткий режим праці учнів в позанавчальний час; органи учнівського самоврядування і процес дисциплінування учнів; роль традицій школи, класу, дитячого колективу, об'єднання; методи заохочення і покарання, єдність вимог дирекції школи, вчителів-предметників, класних керівників і батьків; постійний гуманний контроль за поведінкою; діагностика, корекція, виправлення причин недисциплінованості.

Національно-патріотичне виховання.

Етапи розвитку національної свідомості дитини.

- Етап етнічного самоусвідомлення, етап національно-політичного самоусвідомлення, етап громадсько-державного усвідомлення.

- Групи системи моральних цінностей: абсолютно вічні, національні, громадянські, сімейні, цінності особистого життя.

Екологічне виховання.

Суть, завдання: нагромадження екологічних знань, виховання любові до природи, формування вмінь і навичок діяльності в природі, сприяння екологічній безпеці.

Зміст екологічного виховання, розкриття основних положень: світ природи, збереження її цілісності, чистоти, гармонії в природі; осмислення екологічних явищ; естетична краса природи; розуміння наслідків тих чи інших дій в природі.

Методика екологічного виховання в школі і позашкільних закладах освіти, сучасні підходи, вимоги, організаційні форми роботи.

Статеве виховання. Суть, завдання, мета статевого виховання.

Морально-психологічні питання у процесі статевого виховання. Підготовка учнівської молоді до сімейного життя.

Методика статевого виховання і підготовки учнів до сімейного життя. Роль батьків, класного керівника, психологів, соціальних педагогів, медичних працівників у розв'язанні нагальних проблем статевого виховання молоді.

Правове виховання учнів. Завдання правового виховання. Соціально-політичні та правові основи України у змісті та завданнях правового виховання.

Вивчення і дотримання Конституції України.

*Зміст.* Ознайомлення учнів з окремими положеннями державного, адміністративного, цивільного, трудового, кримінального, сімейного та інших галузей права. Конвенція прав дитини, методика її вивчення, тлумачення основних положень і втілення в практичну діяльність.

Завдання правового виховання. Державна програма "Освіта" (Україна XXI ст.), закон про середню освіту України про правове виховання, про виховання в учнівській молоді дисципліни, обов'язку і відповідальності.

Озброєння учнів знаннями законів України, підвищення їх юридичної обізнаності.

Формування правової свідомості.

Виховання в учнів поваги до Української держави і права.

Виховання в учнів нетерпимого ставлення до правопорушень і злочинності.

Методика правового виховання школярів, попередження правопорушень серед учнівської молоді.

Правила для учнів. Шляхи підвищення ефективності правового виховання учнів і формування в них свідомої дисципліни, обов'язку і відповідальності.

Трудове виховання і професійна орієнтація.

Вчені теоретики і практики про трудове виховання. Соціально-політичні, економічні і моральні аспекти підготовки молоді до активної участі в трудовій діяльності.

Система трудового виховання, завдання (психологічна підготовка особистості до праці, практична підготовка до праці, підготовка до свідомого вибору професії), вимоги до трудової діяльності (суспільна спрямованість праці школярів, ініціатива і творчість дітей в організації праці; колективний, творчий характер праці; різноманітність видів праці; загальність стимулювання, заохочення праці учнів; дотримання правил техніки безпеки; формування культури праці, плановість, конкретизація видів трудової діяльності і систематичність; підведення підсумків роботи).

Відродження традицій трудового виховання народної педагогіки.

Трудове навчання учнів в системі трудового виховання.

Система профорієнтаційної роботи в школі. Сучасний стан проблеми. Соціально-політичні і економічні процеси в Україні, їх вплив на зміст, завдання профорієнтаційної роботи школи.

Етапи профорієнтаційної роботи: професійна інформація, професійна діагностика, професійна консультація, професійний вибір, професійна адаптація.

Форми і методи профорієнтаційної роботи. Особливості трудової підготовки і професійної орієнтації в початковій, неповній, старшій загальноосвітній школі, коледжі, ліцеї, гімназії, ПТУ.

Економічне виховання і його роль у підготовці школярів і учнівської молоді всіх типів навчально-виховних закладів до трудової діяльності.

Мета, зміст, завдання, форми і методи економічного виховання в закладах системи освіти.

Класний керівник – організатор економічного виховання учнів. Психолого-педагогічні особливості реалізації завдань економічного виховання в умовах сьогодення, шляхи підвищення ефективності такої роботи у сім'ї та школі.

Естетичне виховання. Зміст, форми і методи естетичного виховання в навчально-виховних закладах України. Завдання естетичного виховання: формування естетичних понять, поглядів, переконань; виховання естетичних смаків і формування умінь, навичок творити прекрасне; розвиток в учнів творчих здібностей.

Джерела естетичного виховання. Значення української національної культури в естетичному вихованні учнів.

Естетичне виховання дитини в сім'ї. Спрямування учнів до естетичного самовиховання.

Роль закладів культури в естетичному вихованні учнів, спільна робота школи з цими культурно-освітніми закладами.

Подолання та попередження негативних явищ у естетичному вихованні молодіжної музики, кіно, радіо, телебачення на розвиток і формування дитини.

Фізичне виховання. Актуальність проблем фізичного виховання дітей і молоді, його значення у всебічному гармонійному розвитку підростаючого покоління. Завдання фізичного виховання на сучасному етапі. Комплексний підхід до фізичного виховання учнів.

Зміст і форми фізичного виховання в навчально-виховних і позашкільних закладах освіти.

Питання здорового способу життя молоді.

Організація режиму праці, відпочинку учнів. Туристсько-краєзнавча робота і питання фізичного виховання. Необхідність формування в учнів прагнення до фізичного самовиховання.

Фізичне виховання дітей в сім'ї.

Виховна робота класного керівника.

Функції, права і обов'язки класного керівника навчально-виховних закладів освіти.

Психолого-педагогічне вивчення шкільних і учнівських колективів. Спільна діяльність класного керівника з позашкільними установами, дитячими, юнацькими і молодіжними організаціями.

Планування роботи класним керівником, вимоги до планування, зміст плану роботи класного керівника.

Організація пізнавальної діяльності учнів.

Робота з батьками. Координація виховних впливів педагогічного колективу школи, сім'ї, громадськості.

Особливості виховної роботи з дітьми з девіантною поведінкою. Організація процесу перевиховання. Індивідуальний підхід до виховання.

Технологія виховання.

Поняття про технологію виховання. Комплексний підхід, його функції. Виховні справи, теоретичні обґрунтування, різні підходи до обґрунтування цього поняття. Тематика виховних справ, їх характер і виховна мета: пізнавальні, соціально-орієнтовані, етичні, естетичні екологічні, трудові, спортивні.

Виховна справа як система.

Етапи виховної справи: цілепокладання, планування виховної справи, організація діяльності вихованців, самоствердження особистості, безпосередній вплив на колектив, аналіз досягнутих результатів. Завдання на кожному етапі, особливості їх виконання.

Діагностика вихованості.

Діагностика і вимірювання вихованості. Прогностичний характер висновків діагностики. Методи діагностики, які сприяють виявленню цілісної позиції особистості школяра. Інтегративна діагностична інформація.

Критерії вихованості. Методики і програми діагностики вихованості, їх використання класним керівником.

Ступені вихованості. Методи діагностики вихованості: спостереження, експериментальні справи і ситуації, метод компетентних оцінок, рейтинг, метод самооцінки, метод незалежних характеристик.

Практичні методи діагностики: прямі питання, твори на задану тему.

Значення діагностики в підвищенні ефективності організації навчально-виховного процесу в закладах освіти.

Порівняльна педагогіка. Порівняльна педагогіка як наука та навчальний предмет. Предмет, завдання і методи дослідження порівняльної педагогіки.

Структура освітніх систем. Система сучасної вищої освіти у США. Система сучасної вищої освіти у Великобританії. Управління освітою у Німеччині. Система сучасної вищої освіти у Японії.

Особливості дошкільного і шкільного навчання у Франції. Система сучасної вищої освіти у Франції. Особливості дошкільного і шкільного навчання у Японії.

Загальні тенденції реформування сучасних освітніх систем. Головні цілі Болонського процесу. Особливості диференціації навчального процесу в школах США, Великобританії, Німеччини, Франції, Японії, України.

**Основи загальної психології.** Психологія: предмет, становлення та розвиток наукових знань про психіку, сучасний стан науки.

Предмет психології. Наукова, життєва та народна психологія. Чинники, що визначають важливість психологічних знань. Донауковий та науковий шляхи розвитку уявлень про психіку. Природа психічного у філософських поглядах вчених стародавньої Греції та Риму (Демокрит, Сократ, Аристотель, Платон, Гіппократ, Лукрецій Кар, Гален). Розвиток поглядів на психіку в середні віки (арабомовна наука): Авіценна, Фома Аквінський як виразник поглядів у середньовічній Європі. Становлення наукових підходів до психічного у творах Р.Декарта, Спінози, Гоббса, Локка, Лейбніца. Внесок в наукове розуміння механізмів психіки І.Сеченова, І.Павова. Початок експериментального періоду наукових поглядів на психіку. В.Вундт та його експериментальна лабораторія. М.Ланге, І.Сікорський, В.Бехтерев, П.Корнілов, О.Ухтомський як фундатори вітчизняної психологічної науки початку ХХ століття. Провідні теорії дослідження психічних явищ (перша половина ХХ століття): біхевіоризм, фрейдизм, гештальтпсихологія та їх внесок у розвиток психології. Вітчизняна психологія у ХХ столітті. Становлення методологічних основ наукової психології в роботах Л.Виготського, П.Блонського, С.Рубінштейна, Г.Костюка, О.Леонтьєва, Б.Теплова та ін. Розкриття провідних проблем психологічної науки: психіки та свідомості, діяльності, проблеми особистості як цілісного системного утворення – в працях Б.Ананьєва, К.Платонова, В.Мерліна, І.Кона, В.Мясицева, А.Петровського, О.Асмолова та ін.

Значення психології для зростання психологічної культури окремої людини і всього суспільства, психічного здоров'я людини, підвищення рівня навчальної та професійної діяльності, удосконалення підготовки педагогічних кадрів.

Етапи розвитку наукових знань про природу психіки, їх характеристика.

Виникнення і становлення психіки в процесі біологічної еволюції та історичного поступу людства

Психіка як результат еволюції живих організмів. Робота О.Леонтьєва "Проблеми розвитку психіки". Подразливість, чутливість, стадії сенсорної та перцептивної психіки, інтелектуальна поведінка тварин. Психіка прадавніх людей. Виникнення свідомості. Свідомість та несвідоме; структура свідомої людини. Свідомість і самосвідомість. Психіка, свідомість як форми психічного відображення дійсності.

Мозок і психіка. Фізіологічні механізми психіки. Роботи І.Сеченова, І.Павлова, Н.Введенського, О.Ухтомського, В.Бехтерева, Берштейна, П.Анохіна про рефлекторні механізми психіки. Вчення І.Павлова про вищу нервову діяльність; П.Анохіна – про зворотню аферентацію. Діяльність сигнальних систем. Функціональна локалізація психічних явищ. Робота О.Лурія "Три блоки мозку", В.Вулдріджа "Механізми мозку".

Принципи, методи та структура сучасної психології. Провідні принципи сучасної наукової психології: принцип детермінізму, принцип розвитку психіки, системно-структурний принцип, їх характеристики. Методи сучасної психології, їх класифікації. Провідні вимоги до методів психології: об'єктивність, генетичний підхід, системність, особистісний підхід, індивідуалізація, єдність теорії та практики. Структура методів наукової психології: пізнавальні, дослідницькі методи та методи активного психологічного впливу. Провідні дослідницькі методи: спостереження, самоспостереження, експеримент, його різновиди, тести, опитувальники, бесіда, аналіз продуктів діяльності. Структура конкретного психологічного дослідження.

Психологія в системі наук. Місце психології та її зв'язок з іншими науками. Галузі сучасної психології та їх класифікація. Характеристика провідних проблем теоретичної,

науково-прикладної та практичної психології на сучасному етапі їх розвитку. Значення окремих галузей наукової психології для розвитку особистості та її творчої діяльності.

**Особистість:** загальна психологічна характеристика, структура, розвиток.

Поняття про особистість в науках про людину. Особистість та її визначення в психології. Теорії особистості: теорія В.Джемса, Е.Шпрангера. Типологія особистостей О.Лазурського. Особистість в працях З.Фрейда та його послідовників (К.Юнга, А.Адлера, К.Хорні, Е.Фромма, Е.Еріксона). Гуманістичні теорії особистості: К.Роджерс, А.Маслоу. Особистість та її дослідження вітчизняними вченими: Л.Виготським, С.Рубінштейном, О.Леонтьєвим, Б.Ананьєвим, Г.Костюком, К.Платоновим.

Склад і структура особистості. індивід, людина, особистість, індивідуальність, суб'єкт. Індивідуально-психологічна, фізіологічна та соціально-психологічна характеристика особистості. Діяльність та особистість. Психологічна структура особистості (К.Платонов, Г.Костюк, В.Мерлін, Б.Ананьєв). Свідомість і несвідоме в структурі особистості. Самосвідомість особистості.

Розвиток особистості в онтогенезі Ж.П'яже, Л.Виготський, П.Гальперін, Н.Лейтес, Д.Ельконін, Л.Божович, Г.Костюк про критерії, механізми та рушійні сили технічного розвитку особистості. Провідні етапи та суттєві складові розвитку особистості дитини. Роль навчання, виховання, соціуму в становленні повноцінної особистості.

Соціальні та біологічні умови розвитку індивіда. Потреби та мотиви як вияв активності. Структура і характеристики потреб. Мотиви, мотиваційна сфера особистості. Ієрархія мотивів та потреб. За А.Маслоу. Мотиви, цілі, перспективи, цінності особистості. Спрямованість особистості. Класифікація мотивів поведінки та діяльності особистості та їх характеристики.

Когнітивна сфера особистості. Поняття про когнітивну (пізнавальну) сферу особистості. структура пізнавальної сфери, її складові. Чуттєвий та логічний ступінь пізнання. Інтелект, його структура та компоненти. Інтелектуальні здібності людини, інтелектуально-творча когнітивна сфера особистості як функція динамічного відображення дійсності та її перетворення, формування досвіду, побудови моделі світу, регуляції, діяльності.

**Чуттєвий ступінь пізнання.**

Відчуття та сприймання. Відчуття, його визначення. Роль відчуттів як початкової ланки пізнавального процесу. Відчуття як образ окремих властивостей предметів і явищ дійсності. Нейрофізіологічні механізми відчуттів. Властивості і закономірності відчуттів. Дослідження І.Мюллера про залежність відчуттів від дії аналізаторів. Якісні, кількісні та просторово-часові характеристики відчуттів. Специфічність відчуттів. Види відчуттів. Поняття про абсолютний та диференційний порогові відчуттів. Чутливість. Закон Бугера-Вебера-Фехнера-Стівенса. Адаптація, сенсibilізація, синестезія як прояви своєрідних властивостей відчуттів.

**Сприймання.** Поняття про сприймання. Взаємозв'язок відчуттів та сприймання. Фізіологічні механізми сприймання. Види сприймань та їх характеристики. Сприймання руху, часу, простору. Сприймання як діяльність. Властивості сприймання: предметність, цілісність, структурність, константність, усвідомленість. Теорія гештальтпсихології (Вебер, Коффка, Вертгеймер) про закони сприймання. Роботи Р.Грегорі, А.Запорожця, Г.Найсера та ін. про процеси сприймання. Сприймання та його роль в навчальній діяльності. Спостережливість та її виховання у дитячі і шкільні роки. Компенсаторні властивості сприймання. Роботи О.Скороходової про можливості сприймання світу в умовах дефекту окремих органів чуття.

**Увага.** Поняття про увагу. Місце уваги в системі психічних явищ. Визначення уваги та її значення в різних видах діяльності людини (К.Ушинський, П.Каптерев). Теорії уваги в психології: моторна теорія уваги Т.Рібо, М.Ланге; теорія уваги Д.Узнадзе як установочної діяльності; рефлекторна теорія уваги (І.Сеченов, І.Павлов, О.Ухтомський). Поняття про осередок оптимального збудження та домінанту. Концептуальний погляд на увагу як

функцію контролю за П.Гальперінім. Концепція уваги як результату взаємодії свідомості і діяльності особистості (М.Добринін, Ф.Гоноболін, І.Страхов). Види уваги: мимовільна, довільна, послідовна та їх характеристики. Властивості уваги: концентрація, стійкість, коливання, переключення, розподіл та обсяг. Увага і особистість. Роль уваги в навчанні, трудовій діяльності людини. Уважність як суттєва риса особистості. Вивчення властивостей уваги в сучасній практичній психології та психодіагностиці (коректурна проба Бурдона, таблиці Шульпе, методика Мюнстерберга). Розвиток і виховання уваги школярів. Роль педагога у вихованні уважної людини.

Пам'ять. Пам'ять як інтегративна характеристика особистості в її когнітивній сфері. Теорії пам'яті, їх характеристики. Дослідження Ч.Еббінгауза, А.Смирнова, П.Зінченка, Г.Середі, О.Лурія та їх провідні положення. Класифікація видів пам'яті за змістом запам'ятовування, за тривалістю закріплення і збереження матеріалу, за включенням вольових регуляторів, за усвідомленням змісту матеріалу. Рухова, емоційна, образна, смислова пам'ять. Довгочасна, короткочасна, оперативна пам'ять. Мимовільна, довільна та механічна і логічна пам'ять. Процеси пам'яті: запам'ятовування, зберігання, відтворення та забування (крива Ч.Еббінгауза). Мнемічні властивості особистості. Об'єм, швидкість, точність, тривалість, готовність як продуктивність пам'яті. Індивідуальні властивості пам'яті людини. Виховання та розвиток пам'яті в онтогенезі. Мнемотехнічні прийоми виховання пам'яті. Вивчення пам'яті в сучасній психології. Вікові закономірності розвитку пам'яті дітей дошкільного та шкільного віку, виховання пам'яті в навчальному процесі.

Логічний ступінь пізнання

Мислення. Уява. Поняття про мислення як опосередкований і узагальнений процес відображення дійсності людиною. Дослідження мислення вітчизняними психологами (Л.Виготський, С.Рубінштейн, О.Леонтьєв, П.Гальперін, Г.Костюк, О.Тихомиров та ін.). Мислення як діяльність. Мисленнєві дії як основа розумових дій. Формування розумових дій за П.Гальперінім (Теорія поетапного формування розумових дій). Мисленнєві операції: аналіз, синтез, порівняння, абстрагування та узагальнення. Зміст, динаміка та характеристики мисленнєвих дій як мисленнєвих операцій. Класифікація видів мислення. Характеристики видів мислення. Дослідження та вивчення мислення в сучасній психології. Проблемна ситуація і задача. Творче мислення та його характеристики. Поняття креативності. Інтелектуальні властивості особистості. Тести інтелекту. Їх роль у вивченні рівнів та якостей мислення в навчальній діяльності школярів. Роль педагога в розвитку творчого мислення учнів.

Уява. Уява, її визначення та місце в системі пізнавальної діяльності людини. Дослідження уяви в сучасній психології. Види уяви та їх характеристики (репродуктивна, творча, довільна, мимовільна). Прийоми уяви: гіперболізація, схематизація, типізація, загострення, аглютинація, фізіологічні основи уяви. Уява та органічні процеси. Уява і фантазія. Уява і творчість. Розвиток уяви в онтогенезі. Виховання творчої уяви у дітей.

Мова та мовлення. Поняття мови та мовлення. Функції мови, мовний словник. Розвиток мови в онтогенезі. Мовлення як процес засвоєння мови людиною. Фізіологічні механізми мовлення. Співвідношення та взаємозв'язок мови і мовлення. Функції мовлення. Види мовлення. Дослідження мовленнєвих функцій у вітчизняній психології (Л.Виготський, П.Блонський, П.Жинкін, В.Мухіна, В.Соколов, А.Лурія та ін.). Виховання мовленнєвої особистості в умовах двомовності. Роль вчителя та школи в формуванні мовленнєвих здібностей дітей.

Емоційно-вольова сфера людини

Афективна сфера людини. Емоції та почуття поняття про емоції та почуття. Зв'язок емоцій з потребами та мотивами. Природа емоцій. Характеристика емоцій (В.Вундт, К.Ізард, В.Джемс, Г.Ланге, Ч.Дарвін, П.Сімонов). функції емоцій: регулятивна, сигнальна, експресивна. Емоції і виражальні рухи. Емоції тварин і людини, їх своєрідність та зв'язок. Види емоцій: настрій, афект, стрес, їх характеристики. Роль емоцій в житті людини.

Почуття, зв'язок емоцій та почуттів. Почуття та їх класифікація. Виховання вищих почуттів людини. Почуття і моральні якості особистості. Розвиток почуттів в дитячому та шкільному віці. Дослідження емоційної сфери в сучасній психології: тести-опитувальники тривожності, САН, депресії, тривоги, емпатії, агресивності тощо. Врахування результатів дослідження в процесі навчання, спілкування, взаємодії з дітьми, підлітками, старшокласниками.

Воля. Поняття про волю. Дослідження волі в історичному аспекті (Арістотель, Платон, В.Вундт, І.Сеченов, В.Джемс, Л.Виготський, В.Іванніков, Н.Ільїн). складність проблеми волі як психічного явища. Теорія "свободи волі" та критичний її аналіз. Регулятивна функція волі. Воля як складова свідомості. Види вольового акту. Структура складного виконання як реалізація вольових зусиль. Вольові якості особистості, їх значення в поведінці та діяльності, вчинках людини. Виховання та самовиховання вольових рис особистості.

Діяльність. Поняття про діяльність. Активність та діяльність. Методологічні основи вчення про діяльність. Діяльнісний підхід до психічного у вітчизняній психології (С.Рубінштейн, О.Леонтьєв та ін.). Суспільно-історична природа діяльності. Рух, дія, операції. Види дій, їх характеристики. Навички, вміння, звички, вчинки, поведінка людини. Вчинковий аспект діяльності людини. Формування навичок; вправління, взаємодія, переніс, інтерференція. Закономірності та механізми навичок та звичок. Шляхи закріплення позитивних та позбавлення негативних звичок. Стереотипність навичок та звичок. Уміння в структурі здібностей та майстерності. Види людської діяльності: гра, навчання. Трудова діяльність, їх характеристики. Розвиток дитини в умовах ігрової і навчальної діяльності.

Індивідуальність людини. Темперамент. Характер. Здібності.

Темперамент. Поняття темпераменту. Теорії темпераменту. Погляди Гіппократа, І.Канта, Кречмера, І.Павлова, Б.Теплова, В.Мерліна на походження та природні основи темпераменту. Типи темпераменту. Тип нервової системи як фізіологічна основа темпераменту. Характеристика позитивних та негативних властивостей кожного з типів темпераменту. Відсутність чистих типів темпераменту у людей.

Властивості темпераменту: активність, реактивність, темп, сензитивність, збудливість, інертність, екстраверсія, інтроверсія, їх взаємозв'язок. Темперамент та індивідуальний стиль діяльності. Зв'язок темпераменту з провідними властивостями особистості. Темперамент і вчинки. Темперамент і характер. Прояви темпераменту в різні вікові періоди життя людини. Врахування властивостей темпераменту в навчально-виховній роботі педагога з дітьми.

Характер. Визначення характеру. Загальні уявлення про характер. Характер як система найбільш стійких якостей особистості. Структура і підструктури характеру як симптомокомплекси відносин до себе, інших людей, праці, навколишнього світу. Теорії характеру. Типології характеру Е.Кречмера. Система акцентуацій характеру за К.Леонгардом. Акцентуйовані риси характеру у підлітків. Дослідження акцентуацій в сучасній психології (К.Леонгард, Шмішек, А.Лічко). Соціотипи характеру за Е.Фроммом.

Формування характеру. Джерела людського характеру. Вікові особливості формування характеру людини. Ранні і пізні прояви характеру у дітей. Проблеми виховання та перевиховання характеру учнів.

Вплив учителя на формування морально-вольових рис характеру школярів.

Здібності. Загальне уявлення про здібності. Визначення здібностей як швидкості та якості виконання будь-якої діяльності. Різні підходи вчених-психологів до визначення здібностей. Природні і набуті здібності. Види здібностей. Загальні і спеціальні здібності, їх зв'язок. Здібності і успішність діяльності. Рівні розвитку здібностей. Обдарованість. Талант. Геніальність.

Поняття про задатки. Задатки як передумови формування здібностей. Неоднозначність зв'язків між здібностями та задатками. Здібності, задатки та

індивідуальні відмінності. Природа індивідуальних відмінностей. Властивості нервової системи як задатки.

Природа людських здібностей. Умови та передумови формування здібностей. Заняття дітей різними видами технічної, художньої, наукової творчості. Роль дошкільних закладів, школи та вузу у розвитку та формуванні загальних і спеціальних здібностей, творчих якостей людини в онтогенезі.

### **Вікова, педагогічна та соціальна психологія**

Предмет, завдання та методи вікової психології. Поняття про предмет вікової (дитячої) психології. Розвиток психологічних поглядів на природу психічного життя дитини. Роботи В.Штерна, А.Валлона. Ж.Піаже та їх значення в розумінні психічного розвитку дітей.

Л.Виготський, П.Блонський як фундатори вітчизняної вікової психології. Сучасний розвиток вікової психології в роботах Л.Божович. Д.Ельконіна, В.Мухіної, А.Люблінської. В.Венгера, П.Гальперіна та ін. Проблеми вікової психології. Завдання вікової психології на сучасному етапі її розвитку.

Методи дослідження у віковій психології, загальні та специфічні їх характеристики. Психолого-педагогічний експеримент та його місце в системі дослідження психіки дітей.

Закономірності психічного розвитку дітей

Поняття віку. Рушійні сили психічного розвитку. Соціальна ситуація розвитку. Провідний вид діяльності. Кризи вікового розвитку. Культурно-історична теорія Л.Виготського як основа розуміння провідної ролі власної активності дитини в умовах її навчання, виховання та розвитку.

Біологічні та соціальні компоненти розвитку психіки дитини. Фактори умов та передумов психічного розвитку дитини в онтогенезі.

Поняття вікової кризи. Сензитивні періоди розвитку і формування окремих психічних функцій. Періодизація вікового розвитку. Теорії періодизації Д.Ельконіна, К.Роджерса, Е.Еріксона: їх критичний аналіз. Вікові періоди психічного розвитку та їх характеристики. Нерівномірність психічного розвитку дітей, її причини та наслідки.

Навчання, виховання та розвиток: їх співвідношення, зв'язок та протиріччя.

Психологія дошкільника. Етапи, фази та періодизація розвитку психіки дітей до 6 років. Період психічного розвитку новонародженого та немовляти (0-2 міс. – 2 міс.-1 рік). Розвиток провідних умовних рефлексів, «комплекс пожвавлення», емоційно-орієнтоване спілкування дорослого як фактор розвитку психіки дитини. Розвиток моторики, сенсорики, перцептивної сфери. Маніпулятивна діяльність. Оволодіння ходом. Початок розвитку мовлення. Здобутки психічного життя дитини 1 року.

Період маляти (1-3 р.). Активне оволодіння мовленнєвими структурами, предметною діяльністю. Розвиток провідних пізнавальних процесів. Початок ігрової діяльності. «Криза трьох років». Початок формування особистості дитини.

Дошкільний вік (3-6 р.). Гра як провідний вид діяльності. Формування моральних почуттів, прийняття дитиною соціальних ролей. Розвиток мовлення, пам'яті, мислення, уяви. Протиріччя між бажаним і дозволеним. Формування фізичної, фізіологічної та психологічної готовності дитини до вступу в школу: мотивації знань, вмінь і навичок, інтелекту, мовного словника, вміння спілкуватись, елементів вольової регуляції. Перехід дошкільного життя. Труднощі перехідного періоду від дошкільника до учня. Зміна соціальної ситуації і провідного виду діяльності. Криза 6-7 років та її подолання дитиною.

Психологія молодшого школяра. Проблеми 6-річних дітей. Об'єктивні та суб'єктивні труднощі вступу до школи. Адаптація та її закономірності. Характеристика навчання як провідної діяльності учня початкової школи. Структура учіння та навчання. Роботи Д.Ельконіна, П.Гальперіна, В.Давидова про можливості прискореного оволодіння знаннями в початковій школі. Теорія поетапного формування розумових дій П.Гальперіна. Розвиток пізнавальної сфери молодших школярів. Формування прийомів навчальної діяльності. Контроль та оцінювання знань. Особистість учителя та її вплив на формування



молодшого школяра. Молодший школяр і класний колектив. Різноманітність діяльності молодшого школяра: нахили, схильності, інтереси. Новоутворення психіки дитини 9-10 років: внутрішній план дії, елементи вольового контролю, елементи самооцінки. Підготовка до переходу в підлітковий вік.

Психологія підлітка. Психологічні особливості підлітка. «Криза» підліткового віку та погляди на неї зарубіжних і вітчизняних вчених (Н.Хорні, Ж.Піаже, А.Люблінська, В.Крутецький, В.Фельдштейн, І.Кон, А.Лічко та ін.). Сучасний підліток – проблеми і протиріччя. Стадії підліткового віку. Соціальна ситуація психічного розвитку: фактор дорослості, поведінкова автономія, відкриття «я». Зміна орієнтації в учінні як провідній діяльності. Навчальний процес та підліток. Інтереси, схильності, успішність. Розвиток пізнавальної діяльності. Анатомо-фізіологічне визрівання, статевий розвиток, їх вплив на формування особистості. Багатоплановість розвитку «Я-образу». Становлення «Я-концепції». Спілкування з однолітками та дорослими. Роль вчителя та класного колективу на психічний розвиток підлітка. Референтні групи, формальні групи, неформальні угруповання та їх вплив на формування особистості підлітка. Акцентуації характеру, їх прояви в поведінці та спілкуванні. Агресивність, тривожність, імпульсивність дітей підліткового віку. Конфліктність у спілкуванні. Значення впливу однолітків та дорослих на становлення особистості підлітка. Професійна орієнтація, пошуки свого «Я», проблеми дорослішання. Дослідження протиріч і здобутків психічного розвитку підлітка. Подолання кризових явищ в формуванні особистості. «Важкий підліток» – проблеми та шляхи вирішення. Самооцінка, самопізнання, самоінтерес, аспекти самовиховання. Новоутворення інтелекту і особистості дітей підліткового віку. Індивідуальний підхід до підлітка, його цінність та результати. Навчально-виховний процес як фактор та умова формування повноцінної особистості. в підлітковому віці.

Психологія старшокласника (рання юність). Теорії ранньої юності в сучасній психологічній науці. Психологічні особливості раннього юнацького віку. Навчальна діяльність старшокласників. Орієнтація учнів на професійне самовизначення. Структура навчальної діяльності учнів 9-11 класів. Розвиток пізнавальних процесів (пам'ять, мислення, мовлення, уява), розвиток теоретичного мислення, світогляду, творчого мислення в засвоєнні окремих шкільних предметів. Специфіка навчальної діяльності учнів в ПТУ, коледжах, ліцеях, колегіумах як професійно-орієнтована активність. Оцінювання та самооцінювання знань.

Особистість старшокласника. Труднощі та протиріччя становлення «я», як багатоструктурованого явища індивідуально-соціального значення. «Я-образ», розуміння себе, система властивостей особистості. Ідеали, цінності, перспективи життєвого та професійного самовизначення. Профорієнтаційна робота зі старшокласниками. Самоактуалізація та її труднощі. Самооцінка, рівень домагань та їх протиріччя в усвідомленні учня.

Моральний розвиток 15-18-річних. Моральні знання та моральна поведінка. Роль спілкування в формуванні самодостатньої особистості. Класний колектив. Неформальні об'єднання. Їх значення для спілкування старшокласників. Акцентуації характеру, внутрішні конфлікти особистості, психологічний захист. Дружба з однолітками. Любов в ранній юності. Підготовка молоді до сімейного життя спілкування старшокласників з учителями та батьками. Роль педагогів у становленні особистісного та професійного самовизначення випускника школи. Співвідношення виховання та самовиховання в розвитку «Я-концепції». Соціум і молодь. Сучасний аспект психологічного погляду на життєву орієнтацію випускників середньої школи, ПТУ тощо.

### **Провідні розділи педагогічної психології**

Психологія навчання. Поняття про предмет, методи, завдання педагогічної психології. Навчання, начення, учіння, розвиток, формування; співвідношення цих процесів. Змістовні та мотиваційні характеристики процесу учіння. «Особистісний смисл» знань за О.Леонтьєвим. Біхевіоризм та начення. Компоненти учбової діяльності. Учбові

дії. Предметна структура учіння. Етапи формування розумових дій (за П.Гальперінім). Характеристика дії. Форми дії. Узагальнення дії (В.Давидов, Н.Менчинська, Ф.Жуйков, В.Крутецький). Згортання розумових дій. Уміння і навички. Способи та прийоми учбової діяльності школяра. Переніс навичок та знань. Наслідування. Самоконтроль. Самоорганізація учбової діяльності школярів різного віку.

Навчання. Учіння та навчання в широкому смислі. Теорії навчання (традиційне, проблемне, програмоване), їх аналіз на сучасному етапі розвитку освіти України. Три типи задач. Навчання. Навчання як творчий процес. Два провідних шляхи навчання. Теорія Л.Занкова про принципи навчання. Життєвий досвід та наукові знання у навчанні. Емпіричне та теоретичне знання. Роль засвоєння структури навчального предмету в навчанні. Варіанти організації навчання. Навчання і розвиток. Зони научення (за Л.Виготським). Розвиток особистості учнів в концепції управління навчальним процесом. Самоуправління в навчанні. Навчання і мотивація.

Усвідомлення цілей учіння. Використання вчителем еталонів у навчанні. Заучування, його механізми. Види навчальних дій в початковій школі. Розвиток мовлення учнів в процесі засвоєння знань. Научення і підкріплення прийому навчання за К.Роджерсом, В.Давидовим, Н.Матюшкіним. Розвивально-рольова форма організації спільної дії вчителя та учнів. Ділова гра. Гра і навчання. Навчальна задача. Психологічна суть процесу рішення задач. Організація контролю за процесом засвоєння. Психологічні характеристики педагогічної оцінки. Види самооцінки. Взаємозв'язок оцінки вчителя та самооцінки школяра. Оцінювальна діяльність учителя (за Б.Ананьєвим).

Психологія виховання. Предмет, структура та завдання психології виховання. Місце психології виховання у формуванні особистості сучасного школяра на різних вікових етапах його розвитку. Мета, засоби методи, інститути виховання. Виховання соціально-важливих рис у дитини раннього віку. Моральне, фізичне та гігієнічне виховання у дошкільному та молодшому шкільному віці. Становлення характеру дитини. Виховання в іграх та навчанні. Критерії вихованості дітей різного віку та їх психологічне обґрунтування. Закономірності виховання в підлітковому та юнацькому віці. Виховання в сім'ї та школі: психологічні аспекти. Співвідношення виховання та самовиховання в підлітковому та юнацькому віці. Виховання в сім'ї та школі: психологічні аспекти. Співвідношення виховання та самовиховання у 12-17 років. Роль однолітків та дорослих у формуванні морально-вольових якостей особистості, підліток і соціум. Відхилення в поведінці та спілкуванні в підлітковому віці; закономірності та можливості перевиховання і корекційної роботи з дітьми з відхиленням в поведінці. Роль педагога у виховному впливові на розвиток особистості підлітка і старшокласника.

Психологія учителя. Предмет, завдання та структура психології вчителя. Сучасний вчитель і соціальні чекання. Місце педагога в сучасному суспільстві. Психологічні вимоги до особистості педагога. Структура особистісних та професійно-орієнтованих якостей педагога. Педагогічні здібності, їх класифікація. Дослідження психології з проблеми педагогічної діяльності (Н.Левітов, Стрехов, Кузьміна, Г.Синиця та ін.). Умови формування та розвитку педагогічних здібностей. Педагогічні знання, вміння та навички; творчий потенціал вчителя та його реалізація у сучасній школі. Інноваційні здобутки педагогічної діяльності. Вчитель як приклад для наслідування. Психологія педагогічного колективу. Лідерство та керівництво як педагогічний менеджмент. Центрація особистості учителя. Рефлексивні здібності та соціально-психологічна компетентність педагога. Індивідуальний стиль діяльності учителя. Педагогічна конфліктологія про конфлікти в педагогічних стосунках та їх вирішення. Удосконалення педагогічної діяльності як організації самоосвіти вчителя та формування позитивної мотивації до професії. Значення педагогічної діяльності в системі сучасного соціуму в навчанні та вихованні підростаючих поколінь.

**Провідні розділи соціальної психології**

Предмет соціальної психології. Визначення предмету соціальної психології. Завдання та проблеми соціальної психології в аспекті навчання і виховання дітей різного віку. Методологія, методи і методика соціально-психологічного дослідження. Класифікація методів соціальної психології, їх характеристики. Спілкування, функції спілкування та їх зміст. Групи і колективи. Дослідження груп та колективів у вітчизняній науці (Г.Андрєєва, А.Петровський, А.Бодальов, Е.Кузьмін). Проблеми формування особистості в колективі (Н.Крупська, А.Макаренко, В.Сухомлинський).

Групова динаміка

Феномени колективу.

Поняття про групи, їх класифікація. Групова динаміка як спосіб існування групи. Феномен групи: згуртованість, конформізм, груповий тиск, групове прийняття рішень. Порівняльна характеристика феноменів групи та колективу. Колектив як вищий рівень існування групи. Феномени колективу: ЦОС, ДГЕТ, КС та їх дослідження вітчизняними психологами. Колектив та особистість. Соціальні ролі та соціальні позиції членів колективу. Сучасні методи дослідження груп та колективів. Вплив колективу на формування особистості.

Учнівський колектив. Система міжособистісних відносин учнів у класі. Сумісна діяльність в підлітковому та юнацькому віці, її значення у формуванні особистості. Конфліктність та міжособистісні відносини учнів. Спілкування дітей дошкільного та шкільного віку в умовах формальних та неформальних груп. Неформальні об'єднання та угруповання підлітків, їх соціальна спрямованість. Негативна мотивація та спрямованість діяльності окремих підліткових та молодіжних угруповань. Вплив групи в умовах неформального спілкування. Навіювання, наслідування, переконання як вияв впливу.

Вікова динаміка міжособистісних відносин дітей і підлітків. Диференціація в групах дітей дошкільного та шкільного віку.

Міжособистісні відносини

Соціум і особистість. Система міжособистісних відносин: товариськість, дружба, любов, симпатія, антипатія, конфліктність. Виховання самодостатності в спілкуванні. Вміння спілкуватися. Соціально-комунікативна компетентність старшокласників і педагогів. Вплив учителя на соціально-психологічний клімат шкільного класу, на формування класного колективу; лідерство і керівництво в учнівських колективах. Педагогічний менеджмент в системі функціонування дитячих та дорослих колективів. Педагогічний колектив та його формування в умовах сучасної школи. Педагогічний колектив і колектив школярів – основні напрями взаємодії. Розвиток особистості учня в системі колективних відносин (віковий аспект). Тренінг спілкування як засіб формування соціальної компетенції учнів середніх і старших класів школи.

Розвиток свідомості та особистості школяра в умовах комфортного спілкування його з вчителем та колективом вчителів. Сумісна діяльність в системі «педагог-учень» як запорука формування повноцінної особистості учня на різних етапах його вікового розвитку.

## **СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

до комплексного екзамену за фахом «Технології виробництв та методика професійного навчання; психолого-педагогічна підготовка»

### **«ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОБНИЦТВ ТА МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ»**

**Базова**

1. Бобро М.А., Танчик С.П., АлімовД.М. Рослинництво. Лабораторно-практичні заняття. К.: Урожай, 2001. 375 с.

2. Лихочвор В.В. Рослиництво. Технології вирощування сільськогосподарських культур. 2-е вид. виправлене. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 808 с.
3. Білоножко М.А., Шевченко В.П., Алімов Д.М. та ін. Рослиництво. Інтенсивна технологія вирощування польових і кормових культур: навчальний посібник. К.: Вища школа, 1990. 292 с.
4. Зінченко О.І., Салатенко В.Н., Білоножко М.А. Рослиництво. К.: «Аграрна освіта», 2001. 587 с.
5. Алімов Д.М., Шелестов Ю.В. Технологія вирощування продукції рослинництва. Практикум: навчальний посібник. К.: Вища школа, 1998. 301 с.
6. Фурсова Г.К., Фурсов Д.І., Сергєєв В.В. Рослиництво: лабораторно-практичні заняття. Ч. I. Зернові культури: навчальний посібник. Харків: ТО Ексклюзив, 2004. 380 с.
7. Влох В.Г., Дубковецький С.В., Кияк Г.С., Онищук Д.М. Рослиництво : підручник / за ред. В.Г. Влоха Міністерство аграрної політики України. К.: Вища школа, 2005. 382 с.
8. Мельник А.В., Троценко В.І., О.Г. Жатов О.Г. / за ред. А.В. Мельника, В.І.Троценка. Рослиництво з основами технології переробки. Практикум : навч. посіб. Суми: Унів. книга, 2008. 384с.
9. Фурсова Г.К., Фурсов Д.І., Сергєєв В.В. Рослиництво. Лабораторно-практичні заняття: навч. посібн. для студ. вуз. Ч. 2 : Технічні та кормові культури. / за ред. Г.К. Фурсова. Х.: Ексклюзив, 2008. 356 с.
10. Зінченко О.І., Коротєєв А.В., Каленська С.М. [та ін.] Рослиництво : практикум (лаб.-практ. заняття). / за ред. О.І. Зінченка ; [рец. М. А. Бобро, М. І. Бахмат]. Вінниця: НОВА КНИГА, 2008. 535 с.
11. Танчик С.П., Дмитришак М.Я., Алімов Д.М. та ін. Технології виробництва продукції рослинництва: підручник. / за ред. С.П.Танчика та М.Я. Дмитришака. К.: Видавничий дім «Слово», 2009. 1000 с.
12. Харченко О.В. Основи програмування врожаїв сільськогосподарських культур: навчальний посібник. / за ред. Академіка УААН В.О. Ушкаренко. 2-е вид., перероблене і доповнене. Суми:ВТД «Університетська книга», 2003. 296 с.
13. Танчик С.П., Дмитришак М.Я., Алімов Д.М. та ін. Технологія виробництва продукції рослинництва. / під ред. С.П. Танчика. К.: Слово, 2008. 1000 с.
14. Танчик С.П., Дмитришак М.Я., Алімов Д.М. та ін. Технологія виробництва продукції рослинництва : підруч. / за ред. С.П. Танчика, М.Я. Дмитришака; М-во аграр. політики України. 2-ге вид., доп. та перероб. К.: Слово, 2009. 995, [2] с.
15. Мельник С.І., Муляр О.Д., Кочубей М.Й., Іванцов П.Д. Технологія виробництва продукції рослинництва : навч. посіб.. Ч. I / К.: Аграр. освіта, 2010. 282 с.
16. Мельник С.І., Муляр О.Д., Кочубей М.Й., Іванцов П.Д. Технологія виробництва продукції рослинництва : навч. посіб. Ч. II. К.: Аграр. освіта, 2010. 405, [1] с.
17. Лихочвор В.В., Петриченко В.Ф., Іващук П.В., Корнійчук О.В. Рослиництво. Технології вирощування сільськогосподарських культур. 120 культур : навч. посіб. / за ред. В.В. Лихочвора, В.Ф. Петриченка. Львів: Українські технології, 2010. 1085, [2] с.
18. Бугайов В.Д., Колісник С.І., Антонів С.Ф. та ін. Технології вирощування бобових та злакових трав на насіння. / за ред. В.Ф. Петриченко. УААН, Ін-т кормів. Вінниця, 2005. 52 с.
19. Моргун В., Швартау В., Шульце Б. та ін. Сучасні технології АПК. Вирощування основних сільськогосподарських культур : довідник: спецпроект газети «Агробізнес сьогодні». - К.: Імпрес-Медіа, 2010. - 144 с.
20. Вертійчук А.І., Маценко М.І. Технологія виробництва продукції тваринництва. К.: Урожай, 1995. 376 с.
21. Лановська М.Г. та ін. Тваринництво. К.: Вища шк., 1993. 335 с.
22. Основи технологій виробництва продукції тваринництва / за ред. Кулика М.Ф. К.: Сільгоспосвіта, 1994. 432 с.

23. Бусенко О.Т., Скоцик В.Є., Маценко М.І. та ін. Технологія виробництва продукції тваринництва // За ред. О.Т. Бусенка. – К. – Агроосвіта, 2013. – 492 с.
24. Бусенко О.Т., Столюк В.Д., Штомпель М.В. та ін. Технологія виробництва продукції тваринництва / за ред. О.Т. Бусенка. К. Вища освіта, 2005. 496с.
25. Бусенко О.Т., Столюк В.Д., Маценко М.І. та ін. Технологія виробництва та переробки продукції тваринництва / за ред. О.Т. Бусенка. К. Агроосвіта, 2014. 493 с.
26. Ібатуллін І.І., Мельничук Д.О., Богданов Г.О. та ін. Годівля сільськогосподарських тварин. Вінниця: Нова книга, 2007. 616 с.
27. Підпала Т.В. Скотарство і технологія виробництва молока та яловичини. Миколаїв: Видавничий відділ МДАУ, 2008. 369 с.
28. Рубан Ю.Д. Скотарство і технологія виробництва яловичини. Х.: Еспада, 2005. 576 с.
29. Цвігун А.Т., Кирилюк В.Б. Виробництво молока на малій фермі. Кам'янець-Подільський, 2008. 135 с.

#### **Допоміжна**

1. Паламарчук В.Д., Климчук О.В., Поліщук І.С. та ін. Еколого-біологічні та технологічні принципи вирощування польових культур : навч. посіб. для студ. Вузів. М-во освіти та науки України, ВНАУ. Вінниця: Данилюк В.Г., 2010. 633 с.
2. Паламарчук В.Д., Поліщук І.С., Каленська С.М., Єрмакова Л.М. Біологія та екологія сільськогосподарських рослин : підруч. для студ. Вузів. М-во освіти і науки України, ВНАУ, НУБіП. Вінниця: Рогальська І.О., 2013. 723 с.
3. Паламарчук В.Д., Поліщук І.С., Венедітков О.М. Системи сучасних інтенсивних технологій у рослинництві.. Вінниця, 2011. 432 с.
4. Єщенко В.О., Копитко П.Г., Опришко В.П., Бутило А.П. Загальне землеробство : підруч. для агр. ВНЗ / за ред. В.О. Єщенка. К.: Вища школа, 2004. 336 с.
5. Лихочвор, В.В., В.Ф. Петриченко. Рослинництво. Сучасні інтенсивні технології вирощування основних польових культур: навч. посіб. / Львів: Українські технології, 2006. 730 с.
6. Марчук І.У., Макаренко В.М., Розстальний В.Є., Савчук А.В. Добрива та їх використання : довідник. К.: Юнівест Маркетинг, 2002. 245, [11] с.
7. Примак І.Д., Манько Ю.П., Рідей Н.М. та ін. Екологічні проблеми землеробства : навч. посіб. / ред. І.Д. Примак. К.: ЦУЛ, 2010. 455 с.
8. Бомба М.Я., Періг Г.Т., Рижук С.М. та ін. Землеробство з основами ґрунтознавства, агрохімії та агроєкології : навч. посіб. для студ. ВНЗ. К.: Урожай, 2003. 397, [3] с.
9. Гудзь В.П., Примак І.Д., Буденний Ю.В. Землеробство: підручник. К.: Вища школа, 1996. 415 с.
10. Карасюк І.М.; Геркіял О.М.; Господаренко Г.М. Агрохімія : підручник. / за ред. І.М. Карасюка. К.: [б. в.], 2008. 470, [2] с.

#### **ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ**

1. Бібліотечно-інформаційний ресурс ХДУ (книжковий фонд, періодика, фонди на електронних носіях, тощо) -  
[https://www.kspu.edu/About/DepartmentAndServices/Library/Resource\\_2017/Digital\\_resources\\_2017.aspx](https://www.kspu.edu/About/DepartmentAndServices/Library/Resource_2017/Digital_resources_2017.aspx)
2. Інституційний репозиторій ХДУ (наукові статті, автореферати дисертацій та дисертації, навчальні матеріали, студентські роботи, матеріали конференцій, навчальні об'єкти, наукові звіти, тощо). -  
[https://www.kspu.edu/About/DepartmentAndServices/Library/Resource\\_2017/Digital\\_resources\\_2017/eKhSUIR\\_2017.aspx](https://www.kspu.edu/About/DepartmentAndServices/Library/Resource_2017/Digital_resources_2017/eKhSUIR_2017.aspx)
3. Електронна енциклопедія сільського господарства <http://www2.agroscience.com.ua>
4. Зберігання і переробка продукції рослинництва. – <http://buklib.net/books/21971/>.

5. Організація зберігання, переробки та реалізації продукції. – <http://agroua.net/economics/documents/category-122/doc-199/>.

## «ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА»

### Основна література

1. Волкова Н.П. Педагогіка: [навчальний посібник] / Н.П. Волкова. – К.: Академія, 2000.–576с.
2. Галузинський В.М. Педагогіка: теорія та історія: [навчальний посібник] / В.М. Галузинський, М.Б. Євтух.—К.: Вища шк., 1995. — 237 с.
3. Історія педагогіки / За ред. М.В.Левківського, О.А. Дубасенюк. – Житомир: ЖДПУ, 1999.- 336с.
4. Історія педагогіки / За ред. М.С.Гриценка. – К., 1973. – 447с.
5. Лозова В.І. Теоретичні основи навчання і виховання : [навчальний посібник] / В.І. Лозова, Г.В. Троцько : Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – 2-е вид., випр. і доп. – Харків : ОВС, 2002. – 400 с.
6. Любар О.О. Історія української педагогіки. / О.О. Любар, М.Г.Стельмахович, Д.І. Федоренко // За ред. М.Г.Стельмаховича.- К.: ІЗМН, 1998. –356с.
7. Малафійк І.В. Дидактика новітньої школи: Навчальний посібник / І.В. Малафійк. –К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. –632 с.
8. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка. Навчальний посібник. 2-е вид. / Н.Є. Мойсеюк.– 1999 р. – 350с.
9. Національна докторина розвитку освіти України у XXI столітті. – К.: Шкільний світ, 2001. – 16 с.
10. Пащенко М.І. Педагогіка [текст]: навч.посіб. / М.І. Пащенко, І.В. Красноштан. – К.: «Центр учбової літератури», 2014. – 228 с.
11. Педагогіка: Навчальний посібник / В.М.Галузьяк, М.І.Сметанський, В.І.Шахов.-2-е вид., випр. і доп.- Вінниця: „Книга-Вега”, 2003.- 416 с.
12. Рацул А.Б. Педагогіка: інформативний виклад: [навчальний посібник] / А.Б.Рацул, Т.Я. Довга, А.В. Рацул. – 2-ге вид., переб. і доп. – К. : КНТ, 2015. – 320 с.
13. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М.М. Фіцула. – К.: Академвидав, 2003. – 528 с.

### Додаткова література

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2-кн. - Кн.1.:Особистісно орієнтований підхід. Теоретико-технологічні засади / І.Д. Бех. -К.:Либідь, 2003.
2. Грушевський М.С. Про українську мову і українську школу / М.С. Грушевський.– К., 1991. – 46с.
3. Духнович О.В. Народна педагогія // Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки. – К., 1961 – 651 с.
4. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н.П. Наволокова. – 2-ге вид. – Х.: Вид. група «Основа», 2014. –176 с.
5. Закон України “Про освіту”
6. Каптерев П.Ф. Метод и его применение // Педагогіка: Хрестоматія/ Уклад.: А.І. Кузмінський, В.Л.Омеляненко. – К.: Знання – Прес, 2003. – 700 с. – (Навчально-методичний комплекс з педагогіки).
7. Коменский Я.А. Великая дидактика. Хрестоматія по истории зарубежной педагогике / Сост. А.И. Пискунов. – М., 1981. –С.80-161.
8. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Шлях освіти. – 2000. - №3. – С. 7-13.
9. Концепція національного виховання // Освіта, 1994, 26 грудня.
10. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г.С. Костюк. - К.: Рад. шк., 1989. – 608с.

11. Кравець В. Зарубіжна школа і педагогіка ХХ століття / В. Кравець. – Тернопіль, 1996. –290с.
12. Кравець В. Історія класичної та зарубіжної педагогіки та шкільництва. Навчальний посібник для студентів педагогічних навчальних закладів / В. Кравець. – Тернопіль, 1996. – 436с.
13. Макаренко А.С. Педагогическая поэма / А.С. Макаренко // Пед.соч.: В 8 т. – М., 1983-1986. –Т3. – 506с.
14. Макаренко А.С. Цель воспитания / А.С. Макаренко // Пед.соч.: В 8 т. – М., 1983-1986. – Т4. – С.41-49.
15. Нарожна Н.І. Методика викладання фахових дисциплін : практикум / Н.І. Нарожна. –Київ: Вид-во Ліра-К, 2017. –152 с.
16. Пихтіна Н. П. Основи педагогічної техніки [Текст] : навч. посіб., К.: «Центр учбової літератури», 2016. – 316 с.
17. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. Пометун, Л. Пироженко. - К.: АСК, 2004. -
18. Приходько В. Впровадження новітніх технологій у вищій школі / В.Приходько // Постметодика. – 2002. - №2-3. – С.114 – 118.
19. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (XIX – початок ХХ ст.): Нариси / За ред. М.Д. Ярмаченка. –К., 1991. –381с.
20. Сбруєва А.А. Навчальний посібник до курсу “Історія педагогіки“/А.А. Сбруєва, М.Ю. Русіна. – Суми, СДПІ, 1998. –120с.
21. Сиротенко Г.О. Шляхи оновлення освіти. Науково-методичний аспект: Інформаційно-методичний збірник / Г.О. Сиротенко. – Х.: Видав. гр. „Основа”, 2003. – 96с.
22. Современные образовательные технологи / Под ред. Г.К. Селевко. – М.: Народное образование, 1998. - 255 с.
23. Стельмахович М.Г. Народна педагогіка/ М.Г. Стельмахович. – К., 1985. –312с.
24. Ступарик Б.М. Національна школа: витоки, становлення: Навчально-методичний посібник / Б.М. Ступарик. – К.: ІЗМН, 1998. –336с.
25. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський. – К., 1987. – С.13-234.
26. Сухомлинський В.О.Павлиська середня школа / В.О.Сухомлинський. – К., 1969. – 400с.
27. Тодорова І.С., Павленко В.І. Психологія і педагогіка. Навч. посіб.. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – 228 с.
28. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання // Педагогіка: Хрестоматія / Уклад.: А.І. Кузмінський, В.Л. Омеляненко. – К.: Знання – Прес, 2003. – 700 с.

#### **Internet – ресурси**

1. <http://www.nbu.gov.ua>
2. <http://studentam.net.ua>
3. <http://www2.kspu.kr.ua>
4. <http://www.osvita.ua>
5. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> – Закон про вищу освіту
6. [ped.sumy.ua/](http://ped.sumy.ua/)
7. [pidruchniki.ws/.../pedagogika/pedagogika\\_-\\_zaychenko\\_ib](http://pidruchniki.ws/.../pedagogika/pedagogika_-_zaychenko_ib)
8. [www.pedlib.ru/Books/3/0386/3\\_0386-1.shtml](http://www.pedlib.ru/Books/3/0386/3_0386-1.shtml)

### **КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ**

результатів атестації здобувачів вищої освіти визначені на підставі «Порядку оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти в Херсонському державному університеті» (наказ від 08.09.2021 №890-Д)

Атестація здобувачів вищої освіти оцінюється окремо за 100-бальною шкалою, за національною шкалою та шкалою ЄКТС.

*Шкала оцінювання у ХДУ за ЄКТС*

| <b>Сума балів /Local grade</b> | <b>Оцінка ЄКТС</b> |           | <b>Оцінка за національною шкалою/National grade</b> |
|--------------------------------|--------------------|-----------|-----------------------------------------------------|
| 90-100                         | A                  | Excellent | Відмінно                                            |



|       |    |              |                                                            |
|-------|----|--------------|------------------------------------------------------------|
| 82-89 | B  | Good         | Добре                                                      |
| 74-81 | C  |              |                                                            |
| 64-73 | D  | Satisfactory | Задовільно                                                 |
| 60-63 | E  |              |                                                            |
| 35-59 | FX | Fail         | Незадовільно з можливістю повторного складання             |
| 1-34  | F  |              | Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни |

Складники загальної оцінки атестації здобувачів вищої освіти визначає екзаменаційна комісія.

Підсумкова оцінка враховує відповідь:

- на перше запитання;
- на друге запитання;
- на третє питання.

*Складові атестації здобувачів вищої освіти*

| Перше питання | Друге питання | Третє питання | Разом     |
|---------------|---------------|---------------|-----------|
| до 40 балів   | до 30 балів   | до 30 балів   | 100 балів |

### КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

відповідей здобувачів вищої освіти з комплексного екзамену за фахом «Технології виробництв та методика професійного навчання; психолого-педагогічна підготовка»

| Оцінка за національною шкалою, сума балів | Оцінка ECTS | Критерії                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|-------------------------------------------|-------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| відмінно<br>90-100 балів                  | A           | <p>Здобувач володіє узагальненими системними знаннями навчального матеріалу в повному обсязі та здатен їх ефективно використовувати для виконання всіх передбачених навчальною програмою практичних завдань. Знає ґрунтознавство і меліорацію; основи землеробства; агрохімію; класифікацію і біологічні особливості бур'янів; наукові основи сівозміни; технологічні процеси, операції і системи обробітку ґрунту; види добрив; умови сівби сільськогосподарських культур; основи тваринництва.</p> <p>Здобувач здатний ефективно використовувати свої теоретичні знання під час виконання творчих завдань (розробка плану-конспекту заняття).</p> <p>Самостійно і правильно застосовує довідкову інформацію, інструктивно-технологічну документацію.</p> <p>Практично-орієнтовані завдання виконує в цілому правильно і в повному обсязі як з використанням типового алгоритму, так і в дещо змінених умовах.</p> |
| добре<br>82-89 балів                      | B           | <p>Здобувач самостійно з розумінням відтворює суть основних положень навчального матеріалу, пов'язаного із ґрунтознавством і меліорацією; основами землеробства; агрохімією; біологічними особливостями бур'янів; науковими основами сівозміни; технологічними процесами, операціями і системами обробітку ґрунту;</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |

|                             |    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|-----------------------------|----|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                             |    | <p>видами добрив; умовами сівби сільськогосподарських культур; основами тваринництва.</p> <p>Здобувач правильно використовує свої теоретичні знання під час виконання творчих завдань (розробка плану-конспекту заняття).</p> <p>Його відповідь в цілому правильна, достатньо обгрунтована, але містить неточності в формулюванні, незначні помилки при виконанні практичних завдань.</p> <p>Самостійно використовує теоретичні знання під час вирішення практичних завдань з незначною допомогою викладача.</p>                                                                                                                                                                           |
| добре<br>74-81 бал          | C  | <p>Здобувач добре засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, аргументовано викладає його; має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного матеріалу.</p> <p>Здобувач правильно використовує свої теоретичні знання під час виконання творчих завдань (розробка плану-конспекту заняття).</p>                                                                                                                                                                                   |
| задовільно<br>64-73 бали    | D  | <p>Здобувач в основному володіє теоретичними знаннями дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю. З окремими помилками дає визначення основних понять.</p> <p>Здобувач використовує свідомо окремі компоненти своїх теоретичних знань під час виконання творчих завдань (розробка плану-конспекту заняття).</p>                                                                            |
| задовільно<br>60-63 бали    | E  | <p>Здобувач на рівні запам'ятовування без розуміння відтворює навчальний матеріал, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю.</p> <p>Здобувач використовує свідомо окремі компоненти своїх теоретичних знань під час виконання творчих завдань (розробка плану-конспекту заняття).</p> <p>Може частково обгрунтувати і проаналізувати свою відповідь. З помилками дає визначення основних понять.</p> |
| незадовільно<br>35-59 балів | FX | <p>Здобувач відтворює лише фрагменти навчального матеріалу, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутні наукове мислення, практичні навички не сформовані.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |

|                            |   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|----------------------------|---|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                            |   | Здобувач за допомогою викладача неусвідомлено використовує окремі компоненти своїх теоретичних знань під час виконання творчих завдань (розробка плану-конспекту заняття).                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| незадовільно,<br>1-34 бали | F | <p>Здобувач не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутні наукове мислення, практичні навички не сформовані.</p> <p>Здобувач за допомогою викладача неусвідомлено використовує окремі елементи своїх теоретичних знань під час виконання творчих завдань (розробка плану-конспекту заняття).</p> <p>Під час відповідей припускається суттєвих помилок, потребує постійної корекції з боку викладача.</p> <p>Мова невиразна, обмежена, словниковий запас не дає змогу оформити ідею.</p> |

Гарант освітньої програми



Валерія БЛАХ